

MRF 2023.21/3

Vestre Landsrets dom af 8. marts 2023, 15. afd., sag S-0191-22
(Chris Olesen, Jeanette Bro Fejring og Thomas Mølbjerg Dueholm (kst.) med domsmænd)

Anklagemyndigheden mod T1, T2 og A I/S ved T1 og T2 (adv. Birgitte Nygaard Christensen)

T1, T2 og A I/S idømt bøder og tvangsbøder for at overtræde naturbeskyttelseslovens § 89 ved at grave grøfter og etablere samlebrønd og pumpe i § 3-beskyttet mose og eng samt for at overtræde § 26 a ved nedlæggelse af sti. Delvis frifindelse for flere af kommunens lovliggørelsespåbud efter naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5, da påbuddene ikke var meddelt alle de tiltalte.

Straffesagen omhandlede en landbrugsejendom, der i 2008 blev erhvervet af T1 og T2, der drev ejendommen som A I/S, og hvor der indtil 2011 havde ligget et dambrug, som via dræn aftog vand fra arealerne, og hvor arealerne efterfølgende blev dyrket. Efter at dambruget blev nedlagt, havde der været problemer med afvandingen af arealerne. T1, T2 og A I/S var tiltalt for overtrædelse af naturbeskyttelsesloven ved at have foretaget tilstandsændringer i § 3-beskyttede arealer og nedlagt en vej i strid med lovens § 26 a samt for ikke at efterkomme kommunens lovliggørelsespåbud efter § 73, stk. 5. Anklagemyndigheden nedlagde påstand om bøde og tvangsbøder, indtil påbuddet var efterkommet. De tiltalte nægtede sig skyldige og gjorde til støtte herfor gældende, at de omhandlede arealer ikke var omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, da de købte ejendommen i 2008, og heller ikke da dambruget blev nedlagt i 2011, og at de foretagne ændringer var nødvendige for at undgå vandlidende arealer efter, at dambrugsdriften ophørte. Byretten lagde til grund, at de omhandlede arealer var omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 bl.a. med henvisning til en vejledende registrering i 1992-95, og at kommunen havde overladt det til de tiltalte som ejere at videreføre de tidligere to kommunale drænrør over ejendommen med det forbehold, at mosens tilstand blev bevaret. Herefter fandt byretten, at de tiltalte havde foretaget de i tiltalen anførte tilstandsændringer i beskyttede mose- og engarealer, og at dette var sket for at anvende arealet til landbrugsmæssig drift, hvorfor de tiltalte havde tilsigtet en økonomisk fordel (forhold 3 og 7), ligesom de tiltalte fandtes skyldige i ikke at have efterkommet et påbud fra januar 2017 om at retablere tre sidegrøfter (forhold 1 og 2). I forhold til et lovliggørelsespåbud fra december 2018 om bl.a. at fjerne beplantning fra mosen blev de tiltalte frifundet for det ene påbud, da påbuddet alene var meddelt den ene ejer (T1) (forhold 4), mens byretten i relation til et lovliggørelsespåbud til T1 og A I/S fra oktober 2019 om at retablere

engen frifandt A I/S, men domfældte T1 med henvisning til ejers lovliggørelsespligt efter naturbeskyttelseslovens § 74 og bemærkning om, at påbuddet ikke var mere vidtgående, end hvad der er hjemlet i § 73, stk. 5 (forhold 5). I forhold til et påbud om reablering af den nedlagte sti frifandt byretten alle de tiltalte, fordi påbuddet alene var meddelt A I/S og ikke de to ejere (forhold 6). Derimod blev de tiltalte fundet skyldige i ikke at have efterkommet et påbud fra august 2020 om reablering af mosen, da påbud om ”at reablere mosen på følgende måde, hele grøften skal kastes til igen med den opgravede jord som ligger langs grøften, brønd inkl. nyanlagt drænrør og pumpe skal fjernes og jorden skal fyldes tilbage i de to gravede huller centralt i mosen” ikke fandtes at gå videre end § 73, stk. 5, hjemler (forhold 8). T1 blev herefter idømt en bøde på 20.000 kr., T2 en bøde på 30.000 kr. og A I/S en bøde på 60.000 kr. De tiltalte blev endvidere pålagt månedlige tvangsbøder, indtil de gyldigt påbudte reableringer af arealerne var gennemført. De tiltalte ankede dommen til landsretten, der i det væsentlige tiltrådte byrettens vurderinger, idet landsretten dog for så vidt angik forhold 4 fandt det bevist, at lovliggørelsespåbuddet fra december 2018 blev sendt til alle de tiltalte, som herefter blev fundet skyldige i dette forhold, ligesom landsretten fandt både T1 og A I/S skyldige i forhold 5 ved ikke som ejer henholdsvis bruger at have efterkommet lovliggørelsespåbuddet fra oktober 2019. Med hensyn til straffastsættelsen forhøjede landsretten bøderne til de tiltalte med henvisning til antallet og karakterne af overtrædelserne, der var begået som led i et erhvervsmæssigt forhold, med økonomisk vinding for øje og med skade eller fare for skade på naturen til følge. T1 blev herefter idømt en bøde på 25.000 kr., T2 en bøde på 50.000 kr. og A I/S en bøde på 90.000 kr. Landsretten tiltrådte endvidere de månedlige tvangsbøder på 2.000 henholdsvis 4.000 kr., dog således at der ikke blev fastsat forvandlingsstraf for disse.

Kommentar: *Dommen har interesse i tre henseende. For det første illustrerer dommen vanskelighederne med at anvende naturbeskyttelseslovens § 3 på en ejendom, når den erhvervsmæssige anvendelse ændres, hvilket var det ene hovedargument for de tiltaltes påstand om frifindelse. For det andet bekræfter dommen fast praksis om, at lovliggørelsespåbud skal meddeles alle ejere og brugere for at være gyldigt, jf. bl.a. U 2000.457 V, mens der i landsrettens præmisser vedrørende forhold 5 savnes en begrundelse for forskellen mellem byrettens frifindelse af A I/S som bruger og landsrettens domfældelse af A I/S som bruger. Endelig har dommen interesse i relation til, hvilke foranstaltninger der kan påbydes som lovliggørelse efter naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5, da dommen må tages som udtryk for, at lovliggørelsespåbud om reetablering efter § 73, stk. 5, kan omfatte at tilbageføre ulovligt fjernede ændringer ved f.eks. afgravning eller påfyldning, men ikke nødvendigvis en egentlig naturmæssig genopretning, jf. i samme retning Pagh: Tfm 2016, s. 237. Endelig kan bemærkes, at det er korrekt, at landsretten lod den af byretten fastsatte forvandlingsstraf for tvangsbøderne udgå, idet tvangsbøderne først forfalder til betaling, hvis tiltalte ikke efterkommer påbuddet inden for rettens frist, og forvandlingsstraf for ubetalte tvangsbøder herefter kan fastsættes med hjemmel i § 17 i lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m., jf. også **MRF 2023.261 V**. Denne detalje overses undertiden også af landsretten, jf. **MRF 2023.266/3 V**.*

Udskrift af dombogen

D O M

afsagt den 5. januar 2022

Rettens nr. 99-4538/2020

Politiets nr. [REDACTED]

Anklagemyndigheden

mod

T2

født ...

T1

født ... og

A I/S

cvr-nummer ...

Anklageskrift er modtaget den 30. september 2020, tillægsanklageskrift nr. 1 (forhold 7) er modtaget den 22. marts 2021 og tillægsanklageskrift nr. 2 (forhold 8) er modtaget den 1. december 2021.

T2, T1 og A/S er tiltalt for overtrædelse af

1. - 2. (3. -4.)

naturbeskyttelseslovens § 89, stk. 1, nr. 1 og nr. 6, jf. stk. 2, jf. stk. 4, jf. § 3, stk. 2, nr. 2 og nr.4, jf. § 73, stk. 5, jf. § 74, stk. 1,

ved i perioden forud for den 13. september 2016, som bruger (A I/S)

henholdsvis ejere (T2 og T1) af matrikel nummer [REDACTED]

[REDACTED], beliggende [REDACTED], der har et beskyttet mose- og engareal, forsætligt eller groft uagtsomt at have foretaget ændringer i tilstanden af mose- og engarealet, idet de tiltalte gravede en hovedgrøft og ni sidegrøfter, ligesom de tiltalte påfyldte sand på arealet, og ligesom de tiltalte forsærligt undlod at efterkomme [REDACTED] Kommunes påbud af 24. januar 2017 om at retablere arealet ved at "tildække de nygravede grøfter", "tilrette den gamle grøft" og "fjerne det tilførte sand indenfor det gult skraverede område" inden den 1. marts 2019, alt hvorved der blev voldt skade på natur og miljø, ligesom de tiltalte tilsigtede en økonomisk fordel, herunder ved besparelse.

3. (1.)

A I/S

T1

naturbeskyttelseslovens § 89, stk. 1, nr. 1, jf. stk. 2, jf. stk. 4, jf. § 3, stk. 2, nr. 2,

ved forud for den 12. september 2018, som bruger (A I/S) henholdsvis ejer (T1) af den i forhold 1 nævnte ejendom, der har et beskyttet moseareal, forsætligt eller groft uagtsomt at have foretaget ændringer i tilstanden af mosen, idet de tiltalte opdyrkede en del af mosen, hvorved der blev voldt skade på natur og miljø, ligesom de tiltalte tilsigtede en økonomisk fordel.

4. (2.)

naturbeskyttelseslovens § 89, stk. 1, nr. 6, jf. stk. 2, jf. stk. 4, jf. § 72, stk. 5, jf. § 74, stk. 1,

ved som bruger (A I/S) henholdsvis ejere (T2 og T1) af den i forhold 1 nævnte ejendom forsætligt at have undladt at efterkomme [redacted] Kommunes påbud af 12. december 2018 om, at "De isåede planter skal fjernes fra mosen", "Du skal lukke grøften ved at kaste den til med jord", og "Mosen skal efterfølgende henligge uden omlægning, isåning, gødskning, sprøjtning, tilplantning og lignende" senest den 20. februar 2019, hvorved tiltalte tilsigtede en økonomisk fordel, herunder ved besparelse.

5.

A I/S

T1

naturbeskyttelseslovens § 89, stk. 1, nr. 6, jf. stk. 2, jf. stk. 4, jf. § 73, stk. 5, jf. § 74, stk. 1, jf. § 3, stk. 2, nr. 4,

ved som bruger (A I/S) henholdsvis ejer (T1) af matr. nr. [redacted], beliggende [redacted], der har en beskyttet eng, forsætligt at have undladt at efterkomme [redacted] Kommunes påbud af den 11. oktober 2019 om, "at engen reableres sendes den 11. december 2019 ved at gøre følgende: Eventuelle afgrøder skal fjernes fra engen, og arealet skal efterfølgende henligge uden jordbehandling, så planter kan indvandre på engen. Drøngrøften langs [redacted] i den sydlige kant af engen skal kastes til", alt hvorved tiltalte voldte skade på natur og miljø, herunder på bestanden af vilde dyr og planter samt deres levesteder, ligesom tiltalte tilsigtede en økonomisk fordel.

6.

naturbeskyttelseslovens § 89, stk. 1, nr. 3, og nr. 6, jf. stk. 2, jf. stk. 4, jf. § 73, stk. 5, jf. § 74, stk. 1, jf. § 26 a, stk. 1 og stk. 3.

ved som bruger (A I/S) henholdsvis ejere (T2 og T1) af matr. nr. [redacted] beliggende [redacted]

og matr. nr. , beliggende , i perioden forud for den 12. september 2018, forsætligt eller groft uagtsomt, uden forudgående skriftlig meddelelse til Kommune, at have nedlagt en mellem de to matrikler beliggende gennemgående vej til , hvorefter tiltalte inddrog vejen til markdriften, ligeom tiltalte satte hegnstråd på tværs af vejen i kanten af marken, ligesom de tiltalte forsætligt undlod at efterkomme Kommunes påbud af 26. februar 2019 om at: "Du skal retablere vejen og sikre adgangen senest den 9. april 2019", hvor fristen den 16. maj 2019 blev forlænget til den 20. maj 2019, alt hvorved tiltalte voldte skade på natur og miljø, herunder på befolkningens adgang til at færdes og opholde sig i naturen, ligesom tiltalte tilsigtede en økonomisk fordel.

Alle tre tiltalte

7.

naturbeskyttelseslovens § 89, stk. 1, nr. 1, jf. stk. 2, jf. stk. 4, jf. § 3, stk. 2, nr. 2,

ved forud for den 11. juni 2020, som bruger (A I/S) henholdsvis ejere (T2 og T1) af den i forhold 1 nævnte ejendom, der har et beskyttet moseareal, forsætligt eller groft uagtsomt at have foretaget ændringer i tilstanden af mosen, idet de tiltalte gravede en grøft i mosen, ligesom de gravede flere huller og etablerede en samlebrønd, alt hvorved der blev voldt skade på natur og miljø, ligesom de tiltalte tilsigtede en økonomisk fordel.

Alle tre tiltalte

8.

naturbeskyttelseslovens § 89, stk. 1, nr. 6, jf. til dels stk. 4, jf. § 3, stk. 2, nr. 2, jf. § 74, stk. 1,

ved som ejer og bruger af ejendommen , matr. nr. , hvorpå ligger en beskyttet mose, at have undladt at efterkomme Kommunes påbud af den 21. august 2020 med påbud om "at retablere mosen på følgende måde, hele grøften skal kastes til igen med den opgravede jord som ligger langs grøften, brøn inkl. nyanlagt drænrør og pumpe skal fjernes og jorden skal fyldes tilbage i de to gravede huller centralt i mosen" senest den 1. oktober 2020.

Påstande

Anklagemyndigheden har i medfør af retsplejelovens § 997, stk. 2, nedlagt påstand om idømmelse af fortløbende månedlige tvangsbøder på 4.000 kr., indtil den påbudte retablering er gennemført, hvor forvandlingsstraffen for tvangsbøderne er fængsel i 1 dag for hver forfalden tvangsbøde.

Anklagemyndigheden har taget forbehold for påstand om konfiskation af ud-

bytte hos de tiltalte, jf. straffelovens § 75, stk. 1.

De tiltalte har nægtet sig skyldige.

Sagens oplysninger

Der er afgivet forklaring af de tiltalte og af vidnerne [REDACTED], [REDACTED] kommune, [REDACTED], [REDACTED] kommune og [REDACTED].

[REDACTED] har forklaret, at hun er ansat som biolog og naturmedarbejder ved [REDACTED] kommune, Teknik og Miljø. Hun har arbejdet med dette område siden 2008-2009.

Hun er bekendt med sagen, som vedrører den politianmeldelse, som hun har indgivet. Hun indgav politianmeldelsen i juli 2019, hvor en hovedgrøft var blevet udvidet, og der var lavet nogle sidegrøfter og lagt jordpåfyld ud i en beskyttet mose, hvilket medførte en tilstandsændring i mosen. Det vedrører matrikel nr. [REDACTED]. Det angik dels, at et påbud ikke var efterkommet og dels selve overtrædelsen.

Der må ikke laves ændringer i § 3 beskyttet natur. Det kan være mose, eng overdrev, heder mv. I dette tilfælde er det en beskyttet mose. Det er et fugtigt areal, hvilket det altid har været. Da de lavede besigtigelsen, ændrede de registreringen for noget af arealet fra at være mose til at være eng, som også er beskyttet natur. Det er hydrologi, vegetation og historikken, der gør, at det er beskyttet mose og eng. Det har altid været mose, men noget af det er blevet lavet om til natureng.

Der var blevet lavet nogle grøfter. Der har hele tiden gået en afvandingsgrøft fra mosen vest for dambruget. Vandet er på et tidspunkt ført gennem dambruget. Da dambruget blev nedlagt, opstod nogle drænmæssige problemer, der skulle løses. De ville have lagt et dræn ned over det gamle dambrug, der skulle kobles på den røde streg. De fik at vide, at de kunne lægges i nogle lukkede rør, med mindre de søgte dispensation til at gøre noget andet. Hvis en grøft udvides, vil der blive en tilstandsændring, da der trækkes vand ud af det omkringliggende areal. Det havde de fået at vide både i september og oktober 2014.

Denne sag startede alle sagerne. De blev opmærksomme på, at der var kørt jord på (gul skravering) så man kunne komme til arealerne syd på. De sidder og kigger på luftfotos, og tog kontakt, da de kunne se en ændring.

[REDACTED] ringede og sagde, at området burde registreres som eng, og det ændrede de, hvilket ses af den grønne skravering. Hun snakkede med [REDACTED], der sagde, at han nok skulle få det lavet inden for 3 måneder.

De tog ud og kontrollerede det og kunne se, at der var kommet mere sand på. Grøfterne kom til løbende. De kunne se på et luftfoto i 2015, at der var gravet op og lavet to sidegrøfter.

På bilag forhold 4-9, side 7 nederst, ses en oversigt, hvor det fremgår, at der i 2015 var en udvidet grøft, to sidegrøfter, og at det var opfyldt med sand. Hun konstaterede, at hovedgrøften var blevet udvidet, da der lå jord på siden og ikke kun grøde, så der var ikke alene tale om oprensning.

Hun så på et luftfoto i 2016, at der var gravet yderligere en grøft, og at der var lagt mere jord på. Ved besigtigelsen i 2016 konstaterede de yderligere grøfter. Det var efter, at de havde haft kontakt med dem. Det var det, de lavede et varsel på den 31. oktober 2016.

I mellemtiden blev nogle af grøfterne dækket til igen. Der kom en landbrugs-konsulent fra [REDACTED], som [REDACTED] havde antaget. Så dækkede de nogle af grøfterne til igen. Der var en besigtigelse den 13. september 2016 og en opfølgende besigtigelse igen den 24. april 2019, hvor sagen havde været i Klagenævnet. Efter klagenævnets afvisning lavede de en ny frist, som de lavede tilsyn på i april 2019 sammen med konsulenten.

De begyndte at snakke om drænforholdene på den anden side af dambruget som begrundelse for de tiltag, der var lavet. Hun mente ikke, at det var relevant, da de kunne have lagt to rør som dræn henover dambruget. Sidegrøfterne må have været lavet for at afvande området, hvor mosen og engen lå. [REDACTED] sagde, at de ville have afgræsning af det. Det måtte de gerne, men de måtte ikke ændre tilstanden ved at trække vandet ned i grøfterne, hvilket ville dræne området.

Da de lavede politianmeldelsen var nogle af grøfterne stadig ikke fyldt op. Der lå også stadig sand, og hovedgrøften var ikke fyldt op. Hun har ikke været derude, men de har et satellitbillede, hvor de kan se, hvordan det ser ud nu. Det ses den 22.11 2021, at grøfterne A, B og C, stadig ikke er tildækkede. Det ser heller ikke ud som om, at jorden er fjernet.

Det ses ikke, om sandet stadig ligger der, da det ikke ser lyst ud på kortet. Det er derfor stadig nødvendigt med tvangsbøder, da det stadig dræner arealet. Det vil være rigtigt ærgerligt, hvis de bliver ved med at dræne på det område.

Hun var ude at se på området øst for dambruget, markeret som nr. 57-0, allerede da de kunne se, at de var ved at fylde fødekanalen op. Fødekanalen er grøften på den nordlige kant af 57-0, der ledte vand ind til dambruget, og da de så, at de fyldte op, tænkte de, at de måtte ud at markere, at mosen ikke kunne drænes, da [REDACTED] før havde snakket om at ville dræne. De lavede en afgørelse for at imødegå det. Det var omkring 2014. De lavede en registrering og en afgørelse om, at det var § 3 registreret. Det gav klageadgang for ejer.

[REDACTED] var hendes tidligere kollega, som var i vandløbsgruppen. De har

ikke behandlet sagerne sammen men har været i dialog om drænforholdene, for at hun kunne lave sin afgørelse, da hun skulle vurdere om drænforholdene på den anden side var relevant for hendes sagsbehandling.

Hun foretog besigtigelsen af arealet øst for dambruget. Hun ved ikke, om der var en besigtigelse på samme areal, da dambruget blev nedlagt, men det tvivler hun på. Hun har ikke hørt, om der har været ydet hektarstøtte til arealet 57-0. Ejendommen [REDACTED] kender hun ikke. Heller ikke fra anden sammenhæng.

[REDACTED] har forklaret, at han er ansat i [REDACTED] Kommune som naturmedarbejder. Han er uddannet biolog fra 2010 med speciale i botanik. Han har været privatansat som konsulent, hvor han har registreret naturtyper rundt omkring i Danmark og kom til [REDACTED] Kommune for 3-4 år siden. Han har været sagsbehandler på flere af de forhold, der behandles under denne sag.

De blev opmærksomme på mosen som det første. Ejeren havde fyldt en afvandingskanal op med noget materiale. Det kunne de se på luftfotos. De tog ud for at kigge på, hvordan det så ud og tog kontakt til ejer og bruger. Der var ikke nødvendigvis fyldt noget i, men de havde pløjet den og tilsået den. Moser er truet natur herhjemme på grund af landbrugserhvervet, så det reagerede de på.

De tog ud og besøgte stedet på [REDACTED]. Man kan se et kort med angivelse af det pågældende område, i påbuddet af 12. december 2018, forhold 2, bilag 11. De sendte en partshøring og et varsel om påbud og gjorde opmærksom på områdets status ud fra ældre luft fotos og en planteartsliste, som indikerede, at der var natur af værdi. Ejerne havde mulighed for at komme med bemærkninger til høringen. Der var også en rådgiver inde over, der anmodede om forlængelse af fristen, og så kom [REDACTED] med nogle bemærkninger til kommunen, som de forsøgte at besvare i det endelige påbud. Kommunen fastholdt, at arealet skulle retableres. Mosen var opdyrket, og skulle retableres ved, at der skulle fjernes kulturgræsser.

De var ude flere gange den 24.4 2019, den 24. juni 2020 og den 3. december 2020, blandt andet for at se på mosen. På ingen af tidspunkterne havde de fjernet de kulturgræsser, som de skulle.

Mosen er fortsat ikke lovliggjort. På det seneste skråfoto fra den 23. august 2021 ses, at der stadig var dyrket. Det ses tydeligt, at der er en dyrket mark, hvor der tidligere har været mose.

Skråfotos af 23. august 2021 blev fremlagt.

Man kan se af fotoet, at der stadig er opdyrket mose. Det ses, at der er en skravering på mosen på luftfotoet fra 2017 figur 1, i påbuddet nord for åen.

Åen ser man som det mørke, der snor sig nedenfor. Mosearealet ses som en rød indrammet trekant med en skrå linje ned i hjørnet. På skråfotoet ses en tydelig lige linje, hvor ploven har kørt og en meget fin grøn farve formentlig efter gødskning, hvorved det kan udledes, at arealet er dyrket.

På et møde i april 2019 oplyste [REDACTED], at han ikke agtede at efterkomme påbuddet. Han mener, at det fortsat ikke er efterkommet.

Udover dyrkning i mosen på [REDACTED], har han behandlet sagen om ulovlig grøftning i kanten af hede/mose området og igennem mosen. Grøften er tegnet med gul streg i påbuddets figur 1, bilag 2-11. Den er gravet tidligere end 5 år før anmeldelsen, så det er et strafmæssigt forældet forhold. Den er gravet omkring 2009/2010. Den ses ikke på ældre billeder udover på meget gamle billeder, men der ses meget tydeligt en voldsom grøft fra 2013. Grøften ændrer mosens tilstand ved at suge vand ud af den, så der er givet påbud om at ændre det, hvilket de ikke har efterkommet. (forhold 4)

Sidste år opdagede hans vandløbskollega, at der var gravet endnu en grøft i den vestlige del af mosen. Han tog ud i juni 2020, hvor han kunne se grøften, en punpestation i mosen, og at der var gravet en rende ned til [REDACTED], som var etableret for at dræne markerne. Han varslede, at de skulle fjerne det. Der var gravet en voldsom grøft gennem mosen. Den blev dækket til igen. De har ikke fjernet punpestationen og det øvrige, som de fik påbud om.

Det var hans vandløbskollega, der havde opdaget det. Han blev involveret, fordi han sidder med de beskyttede naturtyper. Han tog ud for at se, om der var en sag i det, og ellers ville de have lukket sagen uden at have forstyrret nogen.

Han tog ud den 24. juni 2020 og konstaterede, at der var en grøft, hvilket ses af afslag på ansøgning om lovliggørende dispensation til etablering af punpestation på matr. [REDACTED], fra 21. august 2020, bilag 8-7, figur 1. Matrikelkallet ligger stort set langs åen. Den fede røde streg er grøften. Ringen er punpestationen. Der kunne ikke gives dispensation til at lovliggøre det. Hvis der er en grøft gennem mosen, afvandes denne og så ændres mosens artssammensætning og naturværdi. Der kan ikke gives dispensation på grund af privatøkonomiske interesser. Han har givet afslag på dette. De burde vide, at de ikke kunne gøre andet end at lukke det til.

Der, hvor grøften var lavet, har de lagt et drænrør ned i punpen, som kunne suge vand op og lede det ned i åen. De ville nok heller ikke få lov at lægge et rør, da det også ville påvirke mosen at grave i den. Da der er lagt rør i, har de stadig ikke efterkommet påbuddet. Der kan ikke lægges tekniske installationer i beskyttet natur. Det vil man normalt ikke få lov til. Af de seneste dronfotos fra 23. august 2021 ses brønden og hullerne midt i mosen i hjørnet af fotoet. De ses som hvidlige pletter og en streg, der går sydpå ned mod åen. Det er den grøft, der løber fra der, hvor vandet pumpes op, og ud i åen.

Det ses, at jorden har en anden farve end det andet i mosen. Det er lysere, fordi der er noget blottet jord fra grøften, som er dækket til igen. Røret er lagt nedenunder, og påbuddet gik på, at alle installationer skulle fjernes, så det er stadig ikke efterkommet.

I april 2021 kunne man tydeligt se af dronefotos, at huller og brønden stadig er i mosen.

Om forhold 5 har vidnet forklaret, at han også var inde over engen på [REDACTED]. Det er et areal, der har ligget uden dyrkning i mange år. Der har tidligere været en aftale fra 1990 om afgræsning i miljøfølsomt område (MFO aftale) for et ikke dyrket græsningsareal. Engene blev beskyttet i 1992, og mosen af denne størrelse har været beskyttet siden 1978. MFO-aftalen udløb i 1995.

I 1992 skulle amterne registrere naturområderne ved hjælp af luftfotos. De ventede med at registrere de arealer, der havde disse særlige aftaler, da arealet ikke kunne blive beskyttet, hvis aftalen var skyld i, at det voksede ind i noget, der var beskyttet. Det blev et år efter aftalens udløb registreret, om det var et beskyttet område, og så blev det beskyttet.

Dette område har haft status som beskyttet område siden 1996. Registreringen er en vejledning til borgeren og uden betydning for, om det er beskyttet. Det kunne være en udfordring for borgeren at vide, at der var tale om beskyttet natur i 2011. Det har loven ikke taget hensyn til. Han ved ikke, om de tiltalte i 2011, da de påbegyndte dyrkningen, konkret vidste, at engen var omfattet af beskyttet natur.

I forbindelse med lovens indførelse blev der udsendt oplysningsmateriale i 1993 om disse forhold til de landmænd, der drev disse jorder.

I 2019 så han, at der var tale om et beskyttet område. Han havde på luftfotos set, at det var et meget vådt område, og man kunne se, at det ikke havde været dyrket før 2010. Han mødte også en lokal, der kunne fortælle, at det aldrig havde været dyrket før 2011. Arealet blev vejledende registreret i 2015, efter at Miljøstyrelsen havde besigtiget det under deres landsdækkende gennemgang af beskyttet natur. Da var det en rajgræsmark, men det blev tegnet ind alligevel som beskyttet, da de må have set på luftfotos, at det havde denne status, selvom det blev dyrket med rajgræs.

I 2019 varslede han et påbud med en beskrivelse af engen med den driftshistorik, der var. Han vejledte om, hvordan det kunne efterkommes, og så søgte de dispensation til fortsat at dyrke engen. [REDACTED] skrev, at han var født og opvokset i området, og at han var undrende over for, at der ikke kunne være en grøft til afvanding af området. da marken havde været omlagt flere gange siden 1990.

De svarede, at de ikke kunne se, at arealet havde været dyrket før 2011, så de gav afslag og påbud om retablering ved at fjerne de udsåede afgrøder.

Påbuddet er ikke efterkommet. Han har været forbi nogle gange og taget billeder, der viser, at der er sået i planterækker. Det har typisk været, når han alligevel har været ude i området. Han har også taget billeder med dronen, hvor man kan se, at det er et grønt areal som er meget vandlidende.

I forhold 5 bilag 6, anmeldelsen, ses fotos af planterne, der står på række og helt klart er såede. På de nyeste skråfotos fra 23. august 2021 og 22. november 2021 ses også arealet.

Man kan se, hvor åen forløber, [REDACTED] forløber hen over åen, og nord for [REDACTED] øst for åen ses det grønne areal med kørespor. Det er det samme areal på fotoet fra august 2021. Der har været kulturgræsser, de gange han har været forbi. Han ved ikke, om det er fjernet lige nu, men det var der stadig i november.

På spørgsmål fra forsvareren har vidnet forklaret, at der blev sendt materiale ud i 1992 i forbindelse med lovændringen. Det blev også annonceret i blade og aviser, og der blev sendt fysiske breve til dem, der ikke kunne rammes af aviser. Det var amterne, der stod for oplysningsopgaven. Han tror, at der også blev sendt til de, der ikke havde registreret beskyttet natur.

Han har hørt noget om nedlæggelsen af dambruget i 2011, det blev også nævnt på et møde ude på ejendommen, hvor der blev talt om rørdimensioner. Det er ikke indgået i hans sagsbehandling, da mosen øst for det nedlagte dambrug har ligget der længe før, man overvejede lukkede dambruget.

Han har forholdt sig til driftshistorikken, ind til dambruget blev nedlukket. Han har gennemgået luftfotos, hvor han har set, hvordan det har været. Lodsejer skrev, at der havde været vårraps. Han har sagt, at det har været i strid med loven. Arealet er også beskyttet, selvom der måtte have været sået i det i et enkelt år. Man har nok søgt hektarstøtte til afgræsning eller til høslet.

Der er lagt et nyt dræn, som han har forstået det. Det er et meget gennemdrænet område, som kan ses på luftfotos tilbage fra 1954. Det er normalt, at man da var ude at dræne. Der er ikke tegn på, at man har fornyet drænet, og det er nok derfor, at det er blevet så vådt. Det har nok gået i forfald gennem de seneste 70 år.

Ejerne har spurgt, om der kunne findes en samlet løsning på afvandingsproblemerne. Han ved ikke, om det er muligt, med mindre der kan installeres en pumpe oppe på marken. Det må ikke foretages i mosen. Han ved ikke, om kommunen har anvist, at der kunne etableres en pumpe på dette sted. På mødet i 2019 blev der talt om en pumpe, men han tror ikke, at der er blevet an-

vist noget. En pumpe skal være uden for mosen. Mosen kan formentlig ikke afvandes lovligt. Nogle af moseplanterne kommer tilbage inden for få år, men der er også andre arter, som ikke ville være der, hvis naturen var ødelagt og som har høj værdi.

Hvis ikke arealet var registreret som mose i henhold til naturbeskyttelsesloven, ville pumpen stadig være ulovlig i forhold til grøften langs heden. Han ved ikke, hvad det ville betyde i forhold til udledning til åen.

██████████ har forklaret, at han er bror til ██████████ og søn af ██████████. Han er uddannet landmand og har drevet landbrug siden 1982. Han købte ██████████ i 1990, og i 2007 købte han ██████████ sammen med ██████████. Under finanskrisen i 2009 stoppede han med at drive selvstændigt erhverv, og de oprettede I/S' et, som han siden har været driftsleder for. Han har ikke ejet ██████████. Han kender til ejendommen. Han bor selv på ██████████ og er barnefødt på ██████████. Han er bekendt med driften på arealerne.

Om forholdene på matrikel nr. ██████████ forklarede han, at der har været et dambrug, der blev nedlagt. Det er et sandet område, hvor der er en lavning med et stort vandpres fra de højtliggende marker. Vandet løber naturligt ned på det lavestliggende sted, som ikke er ██████████. Der har været en mølle, og derfor er vandet ledt ned i en lavereliggende grøft. Det er det naturlige sted for vandet at løbe hen. I 1954 blev der lavet et dræningsprojekt. Det ses, at vandet ikke løber ud i åen, men ud i et lavereliggende område længere væk fra åen.

Han har drevet arealet på østsiden fra august 1990. De rensede drænet op i vinteren 1991 og pløjede ██████████ øst op. Alle dræn er funktionsdygtige og virker. Det, der er vest for ██████████, blev først købt i 1998.

Han har dyrket havre og vårbyg, og han har også en EU kontrolrapport fra 1994-95, hvor der var raps.

Ejeren af matrikel ██████████, ██████████, var interesseret i arealet ned mod ██████████. Han solgte det fra til ham i 1991. Han havde en interesse i, at han altid kunne aflede vandet fra det østlige areal. Det var det eksisterende dræn, der skulle fortsætte med at afløbe. Han fik tinglyst en servitut om det.

Resultatet af kontrollen i 1994 ses af markkortet, som det så ud i 1995, skrevet med håndskrift af EU konsulenten. Det er korrekt, at der var vårraps på dette areal. Det ses af, at der ikke er bemærkninger hertil på opmålingen. Der var også i årene efter drift på dette areal. De blev pålagt at braklægge i årene efter 2006 eller 2007. Han valgte dette areal til braklægning. Ind til da havde der været drift på arealet.

I 2011 blev der arbejdet på et projekt med, at ██████████ Dambrug skulle ned-

lægges. Dambruget havde siden etableringen i 1961/62 haft brug for så meget vand som muligt og havde altid være interesseret i at tage så meget vand ind som muligt til ørredproduktionen. Han aftog vandet fra de dræn, der ses på kortet og ledte ind i dambruget. Da dambruget blev nedlagt, stoppede han pumpen ved dambruget, og der blev ført et dræn ud til [redacted] fra drænbrønden ved østskel. Det ses, at vandspejlet i [redacted] er 1 meter højere end bundkoten i drænbrønden på matr [redacted]. Det betyder, at vandet skal løbe opad, for at der ikke skal opstå en opstuvning bagved. Matriklen blev derfor oversvømmet af vand. Det havde også betydning for de øvre liggende arealer. Det er arealet markeret med blå (forsvarerens kort), der blev oversvømmet.

Han har selv betalt regningerne for vedligeholdelse af drænet siden 1990. Fra det, der blev solgt fra til dambrugsejeren, er nogle af sidedrænene fortsat ind over den nye skellinje. De er koblet fra, så de også udleder på hans areal ud i brønden Han har regninger liggende på, at det er lavet, så drænvandet kan fungere.

Før nedlukningen af dambruget, var arealet ikke vandlidende. Det havde ligget brak fra 2006-2007 og bar præg af braklægning. Der ses opvækst af træer på de optagne fotos, som også blev fjernet i 2011-2012, da brakordningen ophørte. Der har været hektarstøtte til arealet hvert år siden 1990.

Foreholdt forsvarers bilag side 16 forklarede han, at han formoder, at det har han modtaget. Han kan genkende brevet. I 2013 gik dialogen på, at arealet skulle afvandes. Det har der aldrig været tvivl om. Der har været samtale med [redacted], som startede med projektet. Der blev talt om, at vandet steg og at det ikke var tilfredsstillende. Fra 2011 til 2013 kom et tilbud på 10.000 kr. Der er aldrig kommet en løsning på afvanding af arealet.

Efter dette stod han magtesløs over for kommunen, som ikke forstod, at der var et problem. Årene gik og dambruget var nedlagt i 2011. Foreholdt side 19, brev fra [redacted] om "endelig aftale", forklarede han, at denne aftale ikke er underskrevet. Der blev gravet 2x 160 mm ledninger ned i 2014. Problemet var, at det var dimensioneret for småt. Det kunne ikke tage den store vandmængde. Han havde foreslået, at man kunne pløje nogle rør ned. Han valgte ikke at skrive under på det, da han ikke kendte til, hvor store dimensionerne skulle være. Han havde fået et tilbud fra en entreprenør, som han videregav til [redacted]. Det undrede ham, at hverken kommune eller entreprenør tog ansvaret for det.

Han forventede, at de, der havde med sagen at gøre, vidste, hvad de gjorde. Foreholdt side 21, forklarede han, at han tænkte, at de måtte tage ansvar for deres handlinger. Han kontaktede kommunen efterfølgende og sagde, at vandstanden stadig stod højt i brønden. Han har gjort opmærksom på det mange gange. Han fik det svar, at det kunne de ikke gøre mere ved. Kommunen har sagt, at det ikke er deres problem.

Det endte med at de arrangerede et møde den 24. april 2019 på ejendommen i 2019. Han kender mailen fra [REDACTED] om forløbet. Han forsøgte at forklare, hvordan vandet løber og fornemmede lydhørhed om vestsiden, om at det var den vej, vandet skulle løbe. Da de kom ud til brønden ved østarealet, havde kommunen ikke noget ansvar i problemet. De fik at vide, at de kunne lave en pumpebrønd, som skulle være løsningen. Det var første gang, det kom i spil. Det var det areal, hvor pumpebrønden er nu, der blev anvist. Det er det, han har råderet over. Denne løsning løser problemet. De har haft store omkostninger til den.

Angående forhold 1 og 2, ændringer i mose- og engareal på imatrikel nummer [REDACTED], vest for dambruget, forklarede han, at han husker, at der blev gravet grøfter i 2014, da de skulle have vandet væk vest for dambruget. Grøften blev rensset op. Vandet har altid løbet i grøften, men det havde stået stille siden dambrugets etablering i 1961 til 2011, så der skulle bare en oprensning til for at få vandet til at løbe væk fra de to dræn. Det var ikke nødvendigt at tage sidegrøfterne, men de blev taget med, da gravemaskinen alligevel var der. De er dækket til i dag. Hovedgrøften er ikke uddybet. Vandet løber på samme måde som i 1961 og er dimensioneret efter, at vandet skal løbe nedad. Den er der ikke gjort noget ved.

Sandet, der er tilført, kan han også nikke genkendende til. Det er fuldstændig væk. Der går kreaturer på arealet til afgræsning, og med den bløde bund der er, kan man ikke se sand i dag.

Angående forhold 3, kulturgræsser på østsiden af matrikel nr. [REDACTED], forklarede han, at han kan genkende, at der er tilsæt på den østligste del af arealet på østsiden i 2017, markkortet nr. 54-1. Da dambruget blev nedlagt, blev indløbskanalen, der løb tværs over, overflødig og blev dækket til. Det er høj sandjord, så det var naturligt at lægge til. Det resterende er der ikke rørt ved. Han mener ikke, at sandjord er naturligt for en mose. Der er nok sand på 75-85 % af det. Derudover er der lavninger med humusjord. Det er ikke retableret.

Angående forhold 5, [REDACTED] forklarede han, at arealet er opdyrket omkring 2011. Da [REDACTED] og han købte det i 2008, var det ikke beskyttet område. De tænkte, at det bare var en kultureng, som havde været afgræsset i nogle år. Det vidste de. Den tidligere ejer var en ældre herre, som ikke gjorde så meget ved det til sidst. Han havde ikke oplyst, hvad det havde været brugt til. De havde undersøgt, at det ikke var registreret som § 3 område. Den tidligere ejer havde lavet en 5-årig aftale med amtet i 1980'erne. Han har lejet de høje marker i mange år inden da og har jævnligt talt med den tidligere ejer. Han fortalte, at der var nogle planter på en mindre del af arealet, men amtet havde ikke valgt at beskytte det på det tidspunkt. Det gav mening. Det var et gammelt åleje, hvor der naturligt nok kunne findes nogle vådbundsplanter på en lille del af arealet.

De havde arealet med i markplanen første gang i 2012, hvor det blev pløjet op. Der har været besigtigelse, efter at der var blevet fjernet noget skov ca. samtidig, og derefter har kommunen holdt godt øje med dem. Han ved, at [REDACTED] har været ud og tage nogle fine billeder fra ejendommen. Det var på samme matrikel. Han mener, at der har været besigtigelse derude efter 2012, hvor de havde fjernet nogle træer. Han blev ikke orienteret om, at hun kom, men om at hun havde været der og tage billeder. Det vedrørte et andet skovareal. Der er ikke blevet nævnt noget om dette areal. Han har senere drøftet det med kommunen. De fik et påbud i oktober 2019. De havde ikke hørt noget mellem overtagelsen og 2019 om dette areal, selvom kommunen havde været på ejendommen. Afgrøderne er der stadigvæk. De har ikke efterkommet påbuddet.

Om forholdene vedrørende nedlæggelse af vejen mellem [REDACTED] og [REDACTED], forklarede han, at det var to hulspor, som man kan ane, som går op til [REDACTED]. Det er mellem mark nr. 55 og mark nr. 24. De ejer ikke skoven. [REDACTED] driver landbruget, og de valgte at pløje igennem vejen for at føre rationelt landbrug. Man kan sagtens gå, hvor knækket har været og op mod heden, efter at der var plantet ned. Det er kørt igennem, men der er lavet nye hjulspor og det er plant, så man kan gå i udendørs sko. Man går i hjulsporet. Der er ingen trafik op til [REDACTED].

Da de var færdige med at så, lavede de to hjulspor med traktoren igen og lavede det helt jævnt, så den var rarere at gå på end før. De har ikke været klar over at der skulle tilladelse til at lave en sådan ændring. Der har været drøftelser om at omlægge vejen. Kommunen har selv foreslået at lade den gå lige igennem og så knække ved heden, men det er familiern ikke enige om, så det er ikke ført ud i praksis.

Grunden til at de ikke efterkommer påbudene er, at de ikke er enige i, at det er § 3 område. Det er nemt at nå frem til, når der har været opstuvning i 3 år. Når forholdene er til vådbudsplanter, går der ikke lang tid, før der ses vådbudsplanter. Vådbudsplanterne er talt op i 2014 efter at det har sejlet med vand i 3 år, da vandet er blevet opstuvet ved brønden. Historikken viser, at der har været omdrift fra start 1990'erne indtil for nylig. Der har ikke været restriktioner inden da.

Kommunen påstår, at det er registreret i 1992-1995, men det er ikke sket på dette areal.

Det blev sendt ud til alle lodsejere, at der måske var § 3-natur på deres ejendomme dengang. Det er det, han ved.

Han mener, at sidegrøfterne er lavet omkring 2014. Foreholdt forhold 4 bilag 9, hvoraf det fremgår, at grøfterne skulle være gravet i henholdsvis 2015 og 2016, forklarede han, at han ud fra korespondancen stadig mener, at det var i

2014, at sidegrøfterne blev gravet.

Sidegrøfterne er dækket til i 2019 før mødet den 24. april 2019 med kommunen, som han havde inviteret til. Da burde der ikke være konstateret sidegrøfter.

Tiltalte T1 er straffet ved dom af 15. juni 2017, stadfæstet af Vestre Landsret den 19. februar 2018 med en bøde på 15.000 kr. for overtrædelse af naturbeskyttelseslovens § 3, og 73, stk. 5,

Tiltalte A I/S er straffet ved vedtaget bødeforelæg af 15. september 2015, med en bøde på 10.000 kr. for overtrædelse af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 2 og § 73, stk. 5,

dom af 15. juni 2017, stadfæstet af Vestre Landsret den 19. februar 2018 med en bøde på 25.000 kr. for overtrædelse af af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 1, og 73, stk. 5.

Retten's begrundelse og afgørelse

Retten lægger efter de afgivne forklaringer sammenholdt med de foreviste luftfotos til grund, at arealerne på matrikelnr. [REDACTED], henholdsvis øst og vest for matrikelnummer [REDACTED] har henligget som mose- og engarealer i en periode fra før 1992-1995, hvor arealet blev vejledende registreret som beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3.

Retten lægger videre til grund, at der i årene fra 1961/1962 frem til 2011 har ligget et dambrug på matrikelnr. [REDACTED], mellem de to omhandlede arealer, som har aftaget den mængde vand, som nu medfører, at arealerne bliver vandlidende. Der er fremlagt et drænkort fra 1954. [REDACTED] har forklaret, at dambruget aftog vandet fra de nedlagte dræn.

Retten lægger endelig til grund, at [REDACTED] Kommune har lagt to drænrør henover arealet matrikel nr. [REDACTED], hvor dambruget lå, for at afhjælpe problemerne, og at [REDACTED] Kommune har overladt det til ejerne at videreføre drænet fra matrikelskellet mod vest, med det forbehold, at mosens tilstand blev bevaret. Det af [REDACTED] Kommune etablerede dræn er efter ejernes opfattelse ikke tilstrækkeligt til at genetablere de forhold, der forelå, da dambruget aftog vandet.

[REDACTED] Kommune har ved overvågning via luftfotos og besigtigelse på arealerne konstateret forhold, som efter kommunens vurdering er ulovlige indgreb i beskyttet natur, jf. naturbeskyttelseslovens § 3.

Forhold 1-2

Anklagemyndigheden har påstået frifindelse for at have gravet en hovedgrøft

og for at have gravet grøft B og G, da disse er gravet mere end 5 år forud for sigtelsen, der er fremsat i juni 2020 og denne del af forhold 1 er dermed forældet.

Retten lægger for så vidt angår de øvrige 7 sidegrøfter vidnet [REDACTED] [REDACTED] forklaring til grund, hvorefter sidegrøfterne har henligget uden vedligehold og først er nygravede inden for de senere år, hvorved der er sket en ulovlig tilstandsændring af mose- og engarealet.

Af bilag 3-5, politianmeldelse, fremgår, at [REDACTED] Kommune i marts 2016 blev opmærksomme på, at der var fyldt sand i mosen, og at der var gravet grøfter.

Af de fremlagte luftfotos fremgår, at sidegrøft F var gravet og jord lagt på i 2016 men ikke i 2015 og af luftfoto fra 2017 fremgår sidegrøftene A, C, D, E, H og I.

Retten lægger på denne baggrund til grund, at i hvert fald grøfterne A, C, D, E, H og I, er nyetablerede i tidsrummet 2016 til 2017, hvorfor den 5 årige forældelsesfrist ikke er overskredet vedrørende disse, mens det ikke er godtgjort, at opfyldning af sand i mosen med sikkerhed er sket inden for forældelsesfristen.

Under hensyn til at formålet med tilstandsændringerne har været muligheden for at anvende arealet til drift, lægger retten til grund at de tiltalte med tilstandsændringen har tilsigtet en økonomisk fordel.

Det er på denne baggrund bevist, at de tiltalte er skyldige i inden for forældelsesfristen at have etableret 6 sidegrøfter i det beskyttede område, hvorved der er voldt skade på naturområdet..

Det lægges til grund, at de to ejere, som har haft mulighed for at lovliggøre forholdene som ejere af A I/S [REDACTED], begge har modtaget [REDACTED] Kommunes påbud om lovliggørelse af de i forhold 1 anførte forhold.

Påbuddet går alene ud på at tilbageføre tilstanden ved at fjerne ulovligt påført sand og jord og fylde jord tilbage i de grøfter, som det er fjernet fra.

Retten finder på denne baggrund ikke, at påbuddet går ud over, hvad et påbud efter naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5, kan omfatte.

De tiltalte T2 og T1 findes på denne baggrund skyldige i ikke at have efterkommet påbuddet.

Forhold 3

Retten lægger efter de afgivne vidneforklaringer sammenholdt med foreviste luftfotos fra 2017 og årene forud herfor til grund, at arealet øst for [REDACTED] [REDACTED] er et moseareal, som er beskyttet mod tilstandsændringer i medfør

af naturbeskyttelseslovens § 3. Af de foreviste fotos fremgår videre, at arealet ikke har været opdyrket i årene frem til 2018.

Retten lægger efter vidneforklaringerne sammenholdt med de senest optagne luftfotos videre til grund, at de tiltalte i strid med beskyttelsen har opdyrket mosearealet i den del, der er markeret med rødt, blandt andet i bilag 2-10 figur 1, hvorved der er voldt skade på naturområdet.

Retten lægger efter vidnernes forklaringer videre til grund, at de tiltalte har gravet en grøft, markeret med gul streg i den østlige kant af arealet, hvorved der er sket en påvirkning af mosearealet, som afvandes i strid med naturbeskyttelseslovens § 3.

Under hensyn til at formålet med tilstandsændringerne har været muligheden for at anvende arealet til drift, lægger retten til grund at de tiltalte med tilstandsændringen har tilsigtet en økonomisk fordel.

De tiltalte er på denne baggrund skyldige i dette forhold.

Forhold 4

Retten lægger efter bevisførelsen til grund, at påbud om lovliggørelse af det i forhold 3 omhandlede forhold alene er meddelt ^{T1}. Da ejendommen ejes af både ^{T1} og ^{T2}, og da ^{T2} ikke har modtaget et påbud, har ^{T2} haft mulighed for at modsætte sig efterkommelsen af påbuddet, hvorfor ingen af de tiltalte kan straffes for manglende opfyldelse af påbuddet. De tiltalte frifindes derfor for dette forhold.

Forhold 5

Retten finder det efter bevisførelsen ved vidneforklaringen fra [REDACTED] og de fremlagte luftfotos godgjort, at det omhandlede areal, beliggende [REDACTED], i hvert fald frem til 2010 henlå som uopdyrket engområde, og at arealet efterfølgende er tilsået med kulturplanter, hvorved der er voldt skade på naturområdet

Ejer af ejendommen ^{T1}, har modtaget [REDACTED] Kommunes påbud af den 11. oktober 2019, om at retablere engen ved at fjerne isåede afgrøder, undlade at dyrke den og ved at kaste en drænggrøft til. Da ^{T1} på trods af påbuddet påny har ladet arealet tilså, er det bevist, at han har undladt at efterkomme påbuddet.

Da tilstandsændringen havde til formål at dyrke afgrøder, er det bevist, at tiltalte tilsigtede en økonomisk fordel.

Retten finder ikke at påbuddet er mere vidtgående end hjemlet i naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5 om at lovliggøre et ulovligt forhold, da det alene påbyder fjernelse af isåede kulturafgrøder, undladelse af dyrkning og tilkastning

af en gravet grøft.

Da der ikke er meddelt påbud til bruger, A I/S , frifindes interessentskabet for dette forhold.

Forhold 6

Retten finder efter de foreviste fotos og de afgivne forklaringer, herunder også forklaringen fra ██████████, at det er godtgjort, at stien i perioden 2016-2017 blev pløjet op og inddraget i det dyrkede areal i begge ender af stien, ligesom der blev sat hegn op, hvorved stien ikke reelt var åben for færdsel til fods, uden at der forinden var givet skriftlig meddelelse til ██████████ Kommune herom.

Retten lægger videre til grund, at der kortvarigt blev etableret en sti efter at kommunen havde meddelt A I/S påbud herom, men at den herefter blev nedlagt igen. Retten finder det på denne baggrund godtgjort, at de tiltalte er skyldige vedrørende denne del af tiltalten.

Da påbud om reetablering alene er meddelt til A I/S og ikke de to ejere, T2 og T1, har A I/S ikke haft mulighed for at gennemtvunge efterkommelsen af påbuddet, hvorfor ingen af de tiltalte kan straffes for manglende opfyldelse af påbuddet. De tiltalte frifindes derfor for denne del af forholdet.

Forhold 7

Efter vidnerne ██████████ og ██████████ forklaring, samt de i bilag 7-8 fremlagte fotos, lægger retten til grund, at de tiltalte har ændret tilstanden af mosen, idet de tiltalte har gravet en grøft og flere huller, samt etableret en samlebrønd i mosen, hvorved der er voldt skade på naturen.

Af bilag 7-9 fremgår, at ██████████ Kommune i 2014 traf afgørelse om § 3 status på dette areal. Retten lægger på denne baggrund og efter arealets beskaffenhed til grund, at de tiltalte har været klar over, at der er tale om en beskyttet mose. Der er ikke grundlag for at antage, at kommunen har anvist en løsning på vandproblemerne ved, at der kunne gøres indgreb i mosen. Det lægges herved til grund, at en brønd kunne have været etableret uden for mosen.

Under hensyn til at formålet med tilstandsændringerne har været muligheden for at anvende arealet til drift, lægger retten til grund, at de tiltalte med tilstandsændringen har tilsigtet en økonomisk fordel.

Det er på denne baggrund bevist, at de tiltalte er skyldige i dette forhold.

Forhold 8

Retten finder ikke, at den manglende hjemmelsangivelse i anklageskriftet vedrørende påbudsdelen har svækket de tiltaltes mulighed for at varetage

deres sag.

Retten lægger efter det fremlagte fotomateriale og de afgivne vidneforklaringer til grund, at de tiltalte ikke har efterkommet [REDACTED] Kommunes påbud af den 21. august 2020 med påbud om "at retablere mosen på følgende måde, hele grøften skal kastes til igen med den opgravede jord som ligger langs grøften, brøn inkl. nyanlagt drænrør og pumpe skal fjernes og jorden skal fyldes tilbage i de to gravede huller centralt i mosen" senest den 1. oktober 2020, vedrørende tilstandsændringerne omfattet af forhold 7.

Retten finder ikke at påbuddet er mere vidtgående end hjemlet i naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5 om at lovliggøre et ulovligt forhold.

De tiltalte findes herefter skyldige i dette forhold.

Straffen for så vidt angår T2 fastsættes til en bøde på 20.000 kr., jf. naturbeskyttelseslovens § 89, stk. 1, nr. 1 og nr. 6, jf. stk. 2, jf. § 3, stk. 2, nr. 2 og nr.4, jf. § 73, stk. 5, jf. § 74, stk. 1, § 89, stk. 1, nr. 3, jf. stk. 2, jf. § 26 a, stk. 1 og stk. 3, § 89, stk. 1, nr. 1, jf. stk. 2, jf. § 3, stk. 2, nr. 2, og § 89, stk. 1, nr. 6, jf. § 3, stk. 2, nr. 2, jf. § 74, stk. 1,

Forvandlingsstraffen fastsættes som nedenfor bestemt.

Straffen for så vidt angår T1 fastsættes til en bøde på 30.000 kr., jf. naturbeskyttelseslovens § 89, stk. 1, nr. 1 og nr. 6, jf. stk. 2, jf. § 3, stk. 2, nr. 2 og nr.4, jf. § 73, stk. 5, jf. § 74, stk. 1, § 89, stk. 1, nr. 1, jf. stk. 2, jf. § 3, stk. 2, nr. 2, § 89, stk. 1, nr. 6, jf. stk. 2, jf. § 73, stk. 5, jf. § 74, stk. 1, jf. § 3, stk. 2, nr. 4, § 89, stk. 1, nr. 3, og nr. 6, jf. stk. 2, § 89, stk. 1, nr. 6, jf. § 3, stk. 2, nr. 2, jf. § 74, stk. 1, og § 89, stk. 1, nr. 1, jf. stk. 2, jf. § 3, stk. 2, nr. 2.

Forvandlingsstraffen fastsættes som nedenfor bestemt.

Straffen for så vidt angår A I/S fastsættes til en bøde på 60.000 kr., jf. naturbeskyttelseslovens § 89, stk. 1, nr. 1 og nr. 6, jf. stk. 2, jf. stk. 4, jf. § 3, stk. 2, nr. 2 og nr.4, § 89, stk. 1, nr. 1, jf. stk. 2, jf. stk. 4, jf. § 3, stk. 2, nr. 2, § 89, stk. 1, nr. 3, og nr. 6, jf. stk. 2, jf. stk. 4, jf. § 26 a, stk. 1 og stk. 3, § 89, stk. 1, nr. 6, jf. stk. 2, jf. 4, jf. § 3, stk. 2, nr. 2, jf. § 74, stk. 1. § 89, stk 1, nr. 6, jf. stk. 4, jf. § 3, stk. 2, nr. 2, jf. § 74, stk. 1.

Retten har lagt vægt på, at de tiltalte har udført de skadelige indgreb i flere områder, som er beskyttede efter naturbeskyttelsesloven, hvilket de tiltale var klar over, og at indgrebene er udført med henblik på at opnå en økonomisk fordel.

Retten fastsætter frist for at efterkomme påbuddene i forhold 1-2, forhold 5, forhold 6 og forhold 8 til den 1. juli 2022.

De tiltalte skal betale tvangsbøder som nedenfor bestemt, hvis ikke påbudde-
ne er efterkommet inden for den fastsatte frist.

Thi kendes for ret:

T2 skal betale en bøde på 20.000 kr.

Forvandlingsstraffen for bøden er fængsel i 14 dage.

T1 skal betale en bøde på 30.000 kr.

Forvandlingsstraffen for bøden er fængsel i 14 dage.

A I/S skal betale en bøde på 60.000 kr.

Tiltalte T2 skal betale månedlige tvangsbøder på 2.000 kr. fra den 1. juli 2022, indtil de i forhold 1-2, forhold 6 og forhold 8 påbudte retableringer er gennemført.

Forvandlingsstraffen for tvangsbøderne er fængsel i 1 dag for hver forfalden tvangsbøde.

Tiltalte T1 skal betale månedlige tvangsbøder på 2.000 kr. fra den 1. juli 2022, indtil de i forhold 1-2, forhold 5, forhold 6 og forhold 8 påbudte retableringer er gennemført.

Forvandlingsstraffen for tvangsbøderne er fængsel i 1 dag for hver forfalden tvangsbøde.

Tiltalte A I/S skal betale månedlige tvangsbøder på 4.000 kr. fra den 1. juli 2022, indtil de i forhold 6 og forhold 8 påbudte retableringer er gennemført.

De tiltalte skal betale de af sagens omkostninger, der vedrører dem.

Karin Haisler Jessen
retsassessor

/lisves

Udskriftens rigtighed bekræftes.
RETTEN I HERNING, den 5. januar 2022

Michela Lohmann Christensen
Retsassistent

DOM

afsagt den 8. marts 2023 af Vestre Landsrets 15. afdeling (dommerne Chris Olesen, Jeanette Bro Fejring og Thomas Mølbjerg Dueholm (kst.) med domsmænd) i ankesag

V.L. S-0191-22

Anklagemyndigheden

mod

T1

født den ...

T2

født den ...

og

A I/S

v/ T2 og T1

(alle advokat Birgitte Nygaard Christensen, Aarhus)

Retten i Herning har den 5. januar 2022 afsagt dom i 1. instans (rettens nr. 99-4538/2020).

Påstande

Anklagemyndigheden har påstået dom i overensstemmelse med tiltalen i byretten, dog med den undtagelse at der i forhold 1-2 ikke påstås domfældelse for at have gravet en hovedgrøft og sidegrøfterne B, F og G, samt skærpelse.

De tiltalte, T1 T2 og A I/S har påstået frifindelse, subsidiært formildelse.

Anklagemyndigheden har for landsretten berigtiget tiltalen, således at der i forhold 8 tilføjes en henvisning til naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5.

Supplerende oplysninger

Der er for landsretten fremlagt bl.a. følgende yderligere bilag:

- Screenshot, hvoraf det fremgår, at Herning Kommunes afgørelse af 24. januar 2017 vedrørende afslag på grøftning og opfyldning med sand i beskyttet natur samt påbud om retablering, der er adresseret til T1 og T2 den 24. januar 2017 er sendt på mail til B mailadresse (forhold 1-2)
- Herning Kommunes påbud af 12. december 2018 om lovliggørelse af opdyrkning af beskyttet mose samt grøftning i beskyttet hede og mose adresseret til T2 (forhold 4)
- Herning Kommunes afgørelse af 11. oktober 2019 vedrørende afslag på ansøgning om dispensation til fortsat dyrkning af engen samt påbud om at fjerne eventuelle afgrøder og kaste drænggrøft til adresseret til A I/S (forhold 5)
- Herning Kommunes afgørelse af 26. februar 2019 vedrørende afslag på nedlæggelse af vej samt påbud om retablering af vejen adresseret til henholdsvis T1 og T2 (forhold 6)
- Fotos optaget af Herning Kommune under en besigtigelse den 24. januar 2023.

Forklaringer

Vidnerne B C og D har for landsretten i det væsentlige forklaret som i 1. instans.

B har supplerende forklaret, at A I/S driver landbrugsproduktion med planteavl og slagtesvin. De har også ammekøer til afgræsning på nogle af arealerne. Ejendommen beliggende Y-vej 4 bliver benyttet i landbruget.

Hovedgrøften omhandlet i sagens forhold 1-2 fik de gravet af en entreprenør i 2014. Sidegrøfterne gravede han selv op med en rendegraver i 2015. Det var ham, der besluttede, at der skulle ske opgravning af grøfterne. De gravede grøfterne ud for at kunne aflede vand.

Problemet opstod, efter x- Dambrug blev nedlagt i 2011, og vandet fra markerne derefter ikke længere blev afledt til dambruget. Vandet kunne ikke længere løbe frit væk fra de østlige arealer. I 2014 etablerede de to 160 mm drænrør med afløb i arealet mod vest for at kunne komme af med vandet på øst-arealet. Da vandet ikke kunne komme væk fra drænet, gravede de hovedgrøften ud. Hovedgrøften skulle have en vis dybde, da det ellers ikke ville fungere med drænrøret. Han talte med T1 og T2 om problemet, og at grøfterne skulle graves.

x- Dambrug blev etableret i 1961. Inden da var hoved- og sidegrøfterne etableret, men efter etableringen af dambruget var grøfterne ikke i brug, da vandet blev afledt til dambruget. Da grøfterne allerede var etableret, var det efter hans opfattelse almindeligt vedligehold af de eksisterende grøfter, da de gravede dem ud i 2014 og 2015.

Problemet med for meget vand på arealerne er, at der ikke er noget, der kan gro i vand. Det var derfor nødvendigt at få vandet væk, for at de kan drive agerbrug eller bruge arealet til afgræsning. De kan heller ikke opretholde EU-tilskuddet, hvis der står vand på arealet.

De spurgte ikke Herning Kommune til råds, da de gravede grøfterne. Herning Kommune kendte til problemerne, men anerkendte ikke i tilstrækkelig grad behovet for at få vandet ledt væk fra øst-arealet. Det tog ham 3 år at få Herning Kommune i tale, og de tog ham ikke seriøs.

Foreholdt e-mail af 9. september 2014 fra Herning Kommune, ekstraktens side 64, 5. afsnit, har vidnet forklaret, at de ikke har ændret bundkoten i grøften. De har alene foretaget oprensning af den eksisterende grøft.

Foreholdt at han i byretten har forklaret (byrettens dom side 12, 2. afsnit), at det ikke var nødvendigt at grave sidegrøfterne, har vidnet forklaret, at de gjorde det for at få plads til ammekøerne til afgræsning.

Det påbud, der blev meddelt i forbindelse med sagens forhold 1-2, er nu efterkommet. Hovedgrøften er ikke blevet dækket til. Sidegrøfterne har været kastet til siden 2019, og sandet er enten fjernet eller trådt ned af kreaturerne.

Da de overtog ejendommen i 1990, var x- Dambrug den nærmeste nabo. Sunds Nørreå danner rammen om arealet. Det er Sunds Nørreå, der ses i bunden af kortet på side 531 i ekstrakten. I 1800-tallet flyttede man Sunds Nørreå længere op på et højereliggende areal, så den kunne forsyne Nybro Mølle, der ligger vest for det kort, der er vist på side 531 i ekstrakten, med vand. Bundkoten i deres område er 470, og åen er i kote 576. Vandet skal derfor løbe opad, hvis det ikke skal samle sig på A I/S arealer, når det ikke længere bliver pumpet til dambruget.

Foreholdt kortet fra 1994, ekstraktens side 537, har vidnet forklaret, at det stammer fra en kontrol fra det daværende Plantedirektorat. Det viser ”øst-arealet”. Der var ikke dengang bemærkninger fra myndighederne til benyttelsen af arealet.

Foreholdt markkort fra 2013, ekstraktens side 528, har vidnet forklaret, at området har set sådan ud i alle årene siden 2011, og de har fået EU-støtte i alle årene.

Foreholdt servitut på matrikel ... ekstraktens side 532, har vidnet forklaret, at det var vigtigt at få udarbejdet og tinglyst servitutten, da de overdrog arealet til F , da de ikke længere rådede over dette, efter det blev solgt, men fortsat havde brug for at kunne få afledt vand fra øst-arealet. Den eneste mulighed for at aflede vandet var nedad mod det laveste punkt, hvor dambruget blev etableret.

Foreholdt ”Skitseprojekt for nedlæggelsen af opstemningen ved x- Dambrug i Sunds Nørreå”, dateret 26. januar 2011, ekstraktens side 538, samt luftfoto, ekstraktens side 543, har vidnet forklaret, at deres skel går ved ”Klækkehus”. De gjorde dengang Herning Kommune opmærksom på problemet med afledning af vand. På luftfotoet ses øverst til venstre noteret ”Drænledning ... forlænges fra hakkehus til Skel”. Det undrer ham, at kommunen ikke forholdt sig til dette. Kommunen tog dem ikke seriøse. Der blev lagt et drænrør over til Sunds Nørreå, men det hjælper ikke, når vandspejlet i Sunds Nørreå er ca. 1 meter højere end bundkoten i drænet. Han vil tro, at der blev lagt et 200 mm drænrør.

Foreholdt brev ”Endelig aftale ved reetablering af drænsystem”, dateret 19. august 2013, ekstraktens side 548-549, har vidnet forklaret, at aftalen ikke blev underskrevet. Det skitse-rede løsningsforslag var, at der skulle nedlægges to 160 mm drænrør, og de fik en pris på det. Han var imidlertid ikke sikker på, at løsningen var dimensioneret korrekt, og om den derfor ville være tilstrækkelig. Derfor underskrev han ikke aftalen.

Han har fulgt plantevæksten i området gennem mange år. Hvis blot der har været vådbund i nogle få år, kommer der vådbundsplanter. Efter nedlæggelsen af dambruget i 2011 skete der store ændringer af vandforholdene på arealet, vandstanden steg, og der kom vådbundsplanter. Mosen er derfor først opstået, efter dambruget blev nedlagt i 2011, og den er dermed ikke omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Vedrørende sagens forhold 3 har vidnet forklaret, at det areal, som blev tilsået, også hører til driften af A I/S. Det var ham, der besluttede, at der skulle ske såning på dette areal. Der er formentlig sået vårbyg og efterafgrøder i form af miljøgræs, da det passede til afgræsning med kreaturer. Han talte ikke med T1 og T2 om det. Det er ham, der er landmanden, og de taler ikke om små detaljer som dette.

Han spurgte ikke Herning Kommune til råds, inden de såede, da området efter hans vurdering ikke er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3.

Foreholdt brev af 8. oktober 2014 fra Herning Kommune med overskriften ”Afgørelse om § 3 status på din ejendom”, ekstraktens side 115, har vidnet forklaret, at han ikke var bekendt med brevet, da han såede på det omhandlede areal. Brevet kom i T1 e-Boks, og T1 var syg på det tidspunkt. Derfor blev der ikke klaget over indholdet af brevet. Han er bekendt med brevet i dag.

Vedrørende forhold 4 har vidnet forklaret, at de ikke efterkom påbuddet, da de ikke var enige i, at der er tale om et område omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Han drøftede formentlig påbuddet med T1 og T2 i 2018. De var enige om, at påbuddet ikke skulle efterkommes. Der dyrkes nu vinterhvede på arealet.

Foreholdt fakturanr. 2927 af 31. maj 1992 fra ... I/S, har han forklaret, at fakturaen vedrører en spuling af drænet på øst-arealet. Drænet blev etableret af Hedeselskabet i 1990, og det har været i funktion indtil 2011.

Grøften er ikke lukket til.

Om sagens forhold 5 har vidnet forklaret, at det omhandlede areal også hører til driften i A I/S. De efterkom ikke påbuddet, da de ikke er enige i, at arealet er omfattet af

naturbeskyttelseslovens § 3. Han vil tro, at de klagede over påbuddet, men han husker det ikke.

Da påbuddet alene vedrører et areal på 0,7 hektarer, og det kun er en mindre del af arealet, som har været vådområde, er det under bagatelgrænsen på 2.500 m² for, hvad der kan være beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3.

De købte ejendommen beliggende X-vej 3 i 2008. Arealet var ikke omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Det var noget, de var opmærksomme på. I 2011 fjernede de noget skov for at kunne udnytte det til landbrugsdrift. Det var det forhold, der var omfattet af Retten i Hernings dom af 15. juni 2017 og Vestre Landsrets dom af 19. februar 2018. Engen var ikke registreret som beskyttet, da de købte ejendommen, og den har været opdyrket siden 2011. Herning Kommune påtalte ikke i forbindelse med den tidligere sag, at engen var opdyrket.

Vedrørende forhold 6 har vidnet forklaret, at det omhandlede område også er en del af driften af A I/S. De valgte at pløje igennem vejen, da det var det mest effektive. Det ville tage meget længere tid, hvis de skulle vende ved vejen, hver gang de pløjede. De undersøgte ikke, om det var en beskyttet vej, inden de pløjede igennem den. Der er sandjord på arealet, så man kan stadig køre på vejen, selvom den er pløjet. De spurgte ikke Herning Kommune, inden de pløjede vejen. Han talte ikke med T1 og T2 om ændringen af vejen. De har i dag efterkommet påbuddet og retableret vejen.

På fotoet fra 13. maj 2020, ekstraktens side 305, hvor det ser ud, som om vejen er nedlagt, er der lige lagt kartoffelrækker. Hver gang vejen bliver pløjet igennem, retablerer de den bagefter. Man kan godt gå på vejen, selvom den er pløjet.

Om forhold 7 har vidnet forklaret, at det vedrører det areal, som han kalder "Y-vej øst". Det var ham, der besluttede, at de skulle grave grøften og lave samlebrønden. Formålet var at løse problemet med afvanding. Han talte også med T1 og T2 om denne løsning, og de var enige om den.

De havde et møde med Herning Kommune i 2019, hvor de gerne ville finde en mindelig løsning på det hele. Herning Kommune foreslog dengang selv den løsning med samlebrønd og pumpestation, som er genstand for sagens forhold 7.

Foreholdt e-mail af 23. august 2019 fra Herning Kommune, ekstraktens side 560-561, har vidnet forklaret, at det var på mødet den 24. april 2019, at han blev anvist, at de kunne etablere en brønd og pumpestation i området. Herning Kommune sagde, at de ikke ville have noget med udførelsen at gøre, men at vidnet selv kunne udføre løsningen. De gjorde derfor, som Herning Kommune sagde. Løsningen med pumpen fungerer og har løst vandproblemet på øst-arealet.

Når der ses større gravearbejder i området på nogle af billederne, er det fordi, de har repareret og vedligeholdt drænsystem, der oprindeligt blev etableret i 1997.

Vedrørende forhold 8 har vidnet forklaret, at påbuddet ikke er efterkommet. De har ikke efterkommet påbuddet, fordi de skal have løst problemet med afledning af vand. Han mindes, at de har klaget over påbuddet, men han er ikke sikker.

T2 modtager ikke og har aldrig modtaget digital post. Han har undersøgt det og konstateret, at påbuddene, der omtales i forhold 4 og 6, ikke er modtaget af T2

C har om forhold 1 og 2 supplerende forklaret, at det område, der omtales, er registreret som mose, jf. naturbeskyttelseslovens § 3. Så vidt hun husker, blev registreringen foretaget før 1992. Området er større end 2.500 m², jf. naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2. Det er samspillet mellem vegetationen i området og driftshistorikken, der afgør, om et område er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3. Et område kan godt have opnået beskyttelse efter naturbeskyttelseslovens § 3 uden at være registreret som et sådant. Registreringer i henhold til naturbeskyttelseslovens § 3 er vejledende, hvis der ikke foreligger en egentlig afgørelse. De vejledende registreringer foretages, hvis man f.eks. på luftfotos konstaterer, at der er forhold, der gør, at et område kan være omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Det er muligt at opsøge viden om, hvorvidt et område er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Det fremgår af forskellige hjemmesider, og man kan også i tvivlstilfælde spørge kommunen.

Det er ikke nedlæggelsen af x- Dambrug, der har gjort arealet til et område omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Området var også omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 forud for nedlæggelsen af dambruget. Hun tror ikke, at nedlæggelse af dambruget betød, at

der kom mere vand i området. Området virkede urørt. Hun havde ikke besigtiget området forud for 2014. Hendes vurdering har alene bygget på luftfotos og historik. Hun har ikke været involveret i sagen vedrørende drænforhold i området.

På et tidspunkt oplyste T2 at en del af området var eng. Hun foretog en besigtigelse og efterfølgende en omregistrering af denne del af området fra mose til fersk eng, der også er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Det var på baggrund af luftfotos, hun konstaterede tilstedeværelsen af grøfter, sidegrøfter og sand. På luftfotoet fra 1954, ekstraktens side 47, kan man se en hovedgrøft og nogle sidegrøfter. Det er den samme hovedgrøft, der ses på de seneste luftfotos. På luftfotoet fra 1992, ekstraktens side 48, er der ingen tegn på vedligeholdelse af hovedgrøften. Der er ikke en klar linje på det sted, hvor hovedgrøften løber, hvilket tyder på, at grøften er dækket af vegetation. Det er nødvendigt løbende at fjerne grøde, hvis en grøft skal vedligeholdes. På luftfotoet fra 1999, ekstraktens side 50, er hovedgrøften endnu mere utydelig. Der er kommet trævækst, hvilket også er et tegn på, at hovedgrøften ikke er blevet vedligeholdt. På luftfotoet fra 2006, ekstraktens side 53, er der slet ingen grøfter. Luftfotoet fra 2012, ekstraktens side 58, er taget efter nedlæggelsen af x- Dambrug. På luftfotoet fra 2013, ekstraktens side 59, kan man se, at der er blevet fældet nogle træer i den ene ende. Hovedgrøften kan anes under de fældede træer. Hun tænker dog, at det skyldes de fældede træer og ikke en påbegyndt oprensning. Hovedgrøften ser fortsat ikke ud til at være vedligeholdt. På luftfotoet fra 2014, ekstraktens side 60, kan man se, at der er tilkørt sand. Det er første gang, dette fremgår af et luftfoto. Der er stadigvæk ikke tegn på, at hovedgrøften er blevet vedligeholdt. Det er der derimod på luftfotoet fra 2015, ekstraktens side 61. På dette foto er hovedgrøften blevet rensset op, og efter hendes vurdering er hovedgrøften også blevet uddybet. Det, der ligger langs grøften, er jord og ikke grøde. På fotoet er to sidegrøfter synlige. På luftfotoet fra 2016, ekstraktens side 62, er der kommet en sidegrøft mere til. Sidegrøften ligger sikkert i samme linje som en af sidegrøfterne på luftfotoet fra 1954, men den er ikke blevet vedligeholdt løbende. Det fremgår af luftfotoet, at der ligger jord ved siden af grøften, og det er tegn på, at der er gravet jord op fra grøften. Hun ved ikke, hvornår i 2016 luftfotoet er taget, men det er i hvert fald om foråret før løvspring. Sidegrøften F ses ikke på luftfotoet fra 2015, men på fotoet fra 2016. Hun kan ikke sige, hvornår sidegrøften er gravet. På luftfotoet fra 2017, ekstraktens side 63, er der kommet seks nye sidegrøfter til.

Der er ikke noget, der tyder på, at der er sket sædvanlig vedligeholdelse af hovedgrøften og sidegrøfterne. Grøfterne skal derfor betragtes som nye grøfter. Sædvanlig vedligeholdelse kan foretages uden dispensation.

Hun deltog i en besigtigelse af grøfterne den 13. september 2016. Der havde ikke tidligere været besigtigelse af grøfterne. Besigtigelsen skyldtes de ændringer, der kunne konstateres på luftfotoene. Under besigtigelsen konstaterede hun med det blotte øje, at der var en hovedgrøft og sidegrøfter, og at der var kørt sand ud. Hun mener, at B under besigtigelsen fik at vide, at han ikke måtte ændre tilstanden i det pågældende område. B gav udtryk for, at han ville bruge området til afgræsning, og han fik at vide, at det var tilladt, men at der ikke måtte foretages en tilstandsændring.

Ejeren var ikke blevet gjort opmærksom på, at det moseområde, som dette forhold vedrører, var omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Det var bare blevet noteret, at det var tilfældet. Mailen af 9. september 2014 fra E til B ekstraktens side 64, må vedrøre det pågældende moseområde. Det moseområde, som nogle af de andre forhold vedrører, og som D har været sagsbehandler på, lå på den anden side af dambruget. Afgørelsen af 8. oktober 2014 vedrørende status efter naturbeskyttelseslovens § 3, ekstraktens side 115, vedrører det moseområde, som D har været sagsbehandler på.

Herning Kommune besluttede på et tidspunkt at sende et brev ud til de borgere, der havde beskyttet natur på deres ejendomme. Det er det brev, der er medtaget i ekstrakten på side 628. Kommunen ville sikre sig, at de berørte borgere vidste, at de havde beskyttet natur på deres ejendomme.

Grøftning er en tilstandsændring i naturbeskyttelseslovens § 3's forstand. Ved en grøftning bliver området gjort tørt, og det har betydning for de arter, der er i det pågældende område.

Hun indgav en politianmeldelse mod T2 og T1 men ikke mod A I/S Det skyldtes, at det var T2 og T1 der var registreret som ejere af ejendommen. Hun orienterede B fordi han havde oplyst, at han var bruger af arealerne på ejendommen. B havde ikke nævnt, at brugeren var A I/S

Påbuddet blev ikke efterkommet inden for den fastsatte frist. Nogle af grøfterne blev retableteret, men det skete først efter meddelelsen af påbud. Som det fremgår af politianmeldelsen på ekstraktens side 43, var det hovedgrøften og sidegrøfterne A, B og C, der ikke blev retableteret, ligesom påbuddet ikke blev efterlevet for så vidt angik sandopfyldet.

I forbindelse med en besigtigelse den 24. januar 2023 har hun konstateret, at forholdene fortsat er som angivet i politianmeldelsen. Hovedgrøften og sidegrøfterne A, B og C er fortsat ikke retableteret. Der lå lidt sne, så det var svært at se, om sandet stadigvæk lå på området. Der var igen kommet vandpytter og vandspejl på den sydlige del af arealet på grund af lukningen af nogle af grøfterne. Det er ikke muligt at sige noget om artssammensætningen om vinteren, og hun kan derfor ikke udtale sig om, hvorvidt der er sket en ændring. Hun har ikke siden byrettens dom undersøgt, om dette er tilfældet. De fotos, der er medtaget i tillægsekstrakten på side 3-5, blev taget under besigtigelsen den 24. januar 2023.

Hun har ikke kendskab til ejendommen på X-vej 3 i Ørre. Hun besigtigede på et tidspunkt et hedeareal på X-vej men hun husker ikke den nærmere adresse. Hun kan ikke huske, om hun i forbindelse med besigtigelsen kørte forbi et opdyrket areal.

D har om forhold 3 og 4 supplerende forklaret, at området er registreret som beskyttet mose på grund af tilstedeværelsen af plantearter, der er karakteristiske for moseområder. Plantearterne fremgår af beskrivelsen af mosen i partshøringen og varslingen af påbuddet, ekstraktens side 143. Mosen blev på et tidspunkt i perioden fra 1992 til 1995 vejledende registreret som beskyttet. Amtet traf ikke en afgørelse om beskyttelse af moseområdet, men amtet vurderede, at det var sandsynligt, at området opfyldte betingelserne for at være en beskyttet mose. Status som beskyttet mose blev først sikker efter den 8. oktober 2014, hvor Herning Kommune traf afgørelse om beskyttelse efter naturbeskyttelseslovens § 3, jf. ekstraktens side 115. På grund af amtets vejledende registrering er det ikke sandsynligt, at ændringen til mosetilstand skete på grund af nedlæggelsen af et dambrug i 2011. Han er overbevist om, at mange af de planter, der nu ses i området, har været der i mange år forud for nedlæggelsen af dambruget.

Han har navnlig på baggrund af luftfotos vurderet, at opdyrkningen af mosen fandt sted i 2017 eller 2018. Ved at sammenligne luftfotos fra 2017 og 2018 kan man se, at der er sket en betydelig ændring i struktur og farver. Luftfotoet fra 2018 viser således, at mosen i modsætning til tidligere bærer præg af at være jordbehandlet.

På luftfotoet fra 1954, det øverste foto på ekstraktens side 146, viser den røde markering det opdyrkede område, mens den gule markering er den grøft, der omtales i forhold 4. Nederst på samme side og på de efterfølgende sider er der luftfotos fra den efterfølgende periode, så man kan se arealets driftshistorie. Luftfotoene viser, at arealet i en længere årrække har henligget som natur. På luftfotoet fra 1965, det nederste foto på ekstraktens side 146, kan man i nederste venstre hjørne syd for åen se to tydelige marker med nord-sydgående læhegn. Det er den ensartede struktur, der viser, at der er tale om marker. I modsætning hertil er der forskellige farvenuancer og uregelmæssige linjer nord for åen. Den mørke farvenuance er typisk for våde områder. Hvis man sammenligner luftfotoene fra 1954 og 1965, kan man se, at der er sket en lille forskydning. Det skyldes, at gamle luftfotos ikke er blevet georefereret. Fotoene viser det, de skal, men der er sket forskydninger på 5-10 cm. Luftfotoet fra 2002, det øverste foto på ekstraktens side 151, viser, at arealet stadigvæk ikke er opdyrket. Kvaliteten af luftfotoet er bedre end kvaliteten af de tidligere luftfotos. De mørke pletter på fotoet er træer eller større tuer af planter. Denne bevoksning ville man ikke se, hvis arealet var blevet pløjet. Luftfotoet fra 2016, det øverste foto på ekstraktens side 155, viser, at arealet fortsat ikke er opdyrket. På luftfotoet fra 2017, det nederste foto på ekstraktens side 155, er det svært at se, om der er sket opdyrkning. Arealet har nu en anden farve end arealet umiddelbart vest for. Når man sammenligner med markerne syd for åen, er der forskelle i farver og struktur. Der er lidt linjer, så der må være kørt med nogle maskiner. Det kan skyldes, at der er foretaget brakpudsning. Det er ikke tilladt at foretage brakpudsning på arealer omfattet af naturbeskyttelsesloven, hvis man ikke tidligere har foretaget brakpudsning, medmindre man har fået dispensation hertil. Det er svært at se på luftfotoene nederst på ekstraktens side 155 og øverst på ekstraktens side 156, om der er sket en udvikling fra 2017 til 2018. Han har en udgave af disse luftfotos, der er af bedre kvalitet. På denne udgave kan man se, at der er en markant forskel i farverne, og det kan tyde på, at arealet er blevet opdyrket i den mellemliggende periode.

Som det fremgår af 6. afsnit på side 2 i politianmeldelsen af 10. oktober 2018, ekstraktens side 109, skader isåning af kulturgræsser mosen. Et af formålene med naturbeskyttelsesloven er netop at beskytte naturligt forekommende planter. Der kan være et økonomisk incitament til at så kulturgræsser. Da han talte med de tiltalte, gav de udtryk for, at de skulle kunne leve af deres landbrug.

Påbuddet, der er omtalt i forhold 4, er ikke blevet efterkommet. Han var ude at besigtige arealet den 24. januar 2023, og han tog nogle billeder, der er medtaget på side 7 og 8 i til-lægsekstrakten. Selv om der lå lidt sne, kunne han konstatere, at påbuddet fortsat ikke er blevet efterkommet.

Om forhold 5 har vidnet forklaret, at der er en fersk eng på arealet, og denne eng er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3. Engarealet er på mere end 2.500 m². Arealet har været omfattet af en aftale om miljøvenlig drift, en såkaldt MJV-aftale. Aftalen blev indgået med amtet, og aftalen indebar, at der skulle ske afgræsning af arealet, og at arealet ikke måtte gødes og jordbehandles. Aftalen var gældende i 1992, og den var baggrunden for, at amtet ikke i 1992 registrerede arealet som beskyttet. Den gengivelse af hans forklaring i byretten, der fremgår af byrettens dom side 8, 3. afsnit, de sidste to linjer, er ikke korrekt. Arealer omfattet af en MJV-aftale kan i aftalens løbetid ikke blive registreret som beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3. Når en MJV-aftale udløber, er der en frist på 1 år til at opdyrke arealet, og hvis denne frist ikke bliver overholdt, kan arealet blive beskyttet. I det konkrete tilfælde blev engarealet vejledende registreret som beskyttet i 2015, og den sikre udpegning af arealet som beskyttet efter naturbeskyttelsesloven skete først i 2019, da der blev givet afslag på dispensation til at dyrke engen.

Det engareal, forholdet vedrører, er markeret med rødt på luftfotoene, bl.a. luftfotoet fra 1954 på ekstraktens side 247. Den røde markering er lavet på baggrund af det seneste luftfoto, hvor det kan konstateres, at engen ikke er opdyrket, og hvor man derfor kan se, hvor engen går. Nederst på luftfotoet fra 1954 kan man se X-vej og længere oppe kan man se åen, der snor sig ind i engområdet. Fotoet er taget, inden åen blev rettet ud. På luftfotoet fra 1992, ekstraktens side 245, kan man se, at arealet er uopdyrket, og at der er flere fugtige pletter. Lige til højre for det markerede areal kan man se en dyrket mark med andre farver. Hvis man sammenligner det markerede areal med arealet vest for åen, er der store ligheder. Arealet vest for åen er også et engareal. Begge arealer er lavtliggende med en fugtig bund og naturligt forekommende planteliv. På luftfotoet fra 2004, ekstraktens side 243, kan man se antydningen af åens tidligere forløb. I den sydlige ende kan man se en stor våd plamage, og nord for åen kan man se en struktur med tuer af større planter, formentlig lysesiv. På luftfotoet fra 2010, ekstraktens side 241, kan man ved at sammenligne med markerne til højre for og engen til venstre for se, at der ikke er sat afgrøder på det markerede areal. På luftfotoet fra 2018, ekstraktens side 238, kan man se, at arealet er vandlidende. De mørke plamager er vand. Man kan se nogle nord-syd-gående striber, og striberne skyldes,

at der har været en maskine i jorden. På luftfotoet fra 2019, ekstraktens side 232, kan man ved at sammenligne det markerede område med den upåvirkede eng på den anden side af åen se, at der er stor forskel. Det markerede område er meget mørkt, og det tyder derfor på, at der ligger meget vand. Det er typisk for en våd eng.

Påbuddet blev ikke efterkommet. Under besigtigelsen den 24. januar 2023 konstaterede han, at påbuddet fortsat ikke er efterkommet. Det fremgår også af de fotos, som han tog under besigtigelsen, og som er medtaget på side 12 og 13 i tillægsektrakten.

Når et engareal opdyrkes, fjerner man den natur, der er der i forvejen. Man vil typisk sprøjte et opdyrket areal, og derved dræbes det ukrudt, som naturligt hører til i området.

Han har ikke selv foretaget besigtigelse af arealet forud for 2019. Han besøgte arealet i forbindelse med varslingen af påbuddet. Han ved, at der på et tidspunkt var en anden medarbejder fra Herning Kommune, der besøgte et skovareal nogle hundrede meter fra det areal, forhold 5 vedrører, men det er ikke ensbetydende med, at medarbejderen også var på engen.

Om forhold 6 har vidnet forklaret, at der er tale om en vej omfattet af naturbeskyttelseslovens § 26 a. Vejen er gennemgående og fører fra Y-vej til Ovstrup Hede, der er en beskyttet hede. Det var Danmarks Naturfredningsforening, der gjorde Herning Kommune opmærksom på, at en del af vejen var blevet fjernet. De tiltalte havde ikke givet kommunen besked om, at de ønskede at nedlægge vejen.

På baggrund af luftfotos vurderede han, at vejen i 2016 eller 2017 var blevet fjernet to steder. På et luftfoto fra foråret 2015, ekstraktens side 508, kan man se, at vejen stadigvæk er der. Man kan se læhegnet i nord-syd-gående retning. Umiddelbart til venstre for læhegnet kan man se antydningen af to kørespor, og det er vejen. Arealet ved den gule pil er ikke opdyrket. Man kan se, at den lige linje umiddelbart til venstre for læhegnet fortsætter i samme retning ud over heden. På luftfotoet fra foråret 2016, ekstraktens side 507, er det svært at se vejen. Man kan se, at læhegnet stadigvæk er der, og det betyder, at man jo så i hvert fald ikke kunne køre den vej med traktoren, når man pløjede arealet. På luftfotoet fra foråret 2017, ekstraktens side 509, kan man tydeligt se, at en del af læhegnet er blevet fjernet, og at der nu er et stykke mark i stedet for. Vejen er blevet en del af marken. Man har pløjet vejen og brugt den til afgrøder. Det er ikke lovligt at gå på en dyrket mark, og derfor

betyder opdyrkningen af vejen, at man fratager besøgende muligheden for at gå på det sted. Uden for fotoet, længere sydpå, var der på et tidspunkt sat hegnstråd op. Han ved ikke hvorfor. Der har ham bekendt ikke været sat hegnstråd op i den nordlige ende.

Man orienterer ikke lodsejere om, at en vej er beskyttet. Det er noget, lodsejere selv er forpligtet til at holde sig orienteret om. Hvis man er i tvivl om, hvorvidt en vej er beskyttet, kan man spørge kommunen. Man kan ikke selv slå det op i et register. Hvis kommunen bliver opmærksom på, at en lodsejer har inddraget en beskyttet vej, vil man i første omgang rådgive lodsejeren om muligheden for at søge om tilladelse til nedlæggelse af vejen.

De tiltalte fik frist til den 30. maj 2019 til at retablere vejen. Den 12. juni 2019 konstaterede han, at påbuddet var efterkommet. I maj 2020 kunne han se, at vejen igen var blevet fjernet. Heller ikke denne gang havde de tiltalte meddelt Herning Kommune, at de ville fjerne vejen. Han udstedte ikke et nyt påbud. Det gamle påbud var fortsat gældende, og det skulle stadigvæk efterkommes. Når E på side 2 i sin mail af 23. august 2019, ekstraktens side 561, skriver, at sagen vedrørende retablering af vejen blev frafaldet, skyldtes det, at vejen på det tidspunkt var retableret, og at man derfor tænkte, at problemet var løst.

Nedlæggelsen af vejen har primært skadet de rekreative interesser, som også er beskyttet efter naturbeskyttelsesloven. Nedlæggelsen har herudover i mindre grad påvirket plante- og dyrelivet, men det er ikke det væsentligste.

Påbuddet er stadigvæk ikke efterkommet. Det konstaterede han under besigtigelsen den 24. januar 2023. På fotoet på side 18 i tillægsekstrakten, der er taget i forbindelse med besigtigelsen, kan man se, at hegnstrådene er væk. Da han skræbde sneen væk, kunne han se, at der har været korn på hele arealet, og at hele arealet derfor er blevet brugt som mark.

For at en vej kan være beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 26 a, skal den have karakter af en permanent menneskeskabt færdselsbane. Det kan være f.eks. være i form af traktorspor, hvis sporene har været der i en længere årrække.

Om forhold 7 og 8 har vidnet forklaret, at disse forhold vedrører den samme mose som forhold 3 og 4. Der er derfor tale om beskyttet mose. På baggrund af luftfotos vurderer han, at grøften og samlebrønden er etableret i 2019 eller 2020, og at hullerne er gravet på

samme tidspunkt. Grøften, samlebrønden og hullerne ses således ikke på luftfotoene fra 2016, 2017 og 2018, jf. ekstraktens side 412 og 413. Etableringen skete i den vestlige del af mosen, det vil sige i den modsatte ende af den del af mosen, forhold 3 og 4 vedrører. På et luftfoto fra 2020 kan man derimod se, at samlebrønden og grøften er etableret, ligesom man kan se, at hullerne er gravet.

Han har talt med ejerne og brugeren flere gange, og som han har forstået det, har ejerne og brugeren haft problemer med vand på markerne nord for mosen. Åen og markerne ligger højt, og mosen ligger lavt. Vandet kan ledes ned mod mosen, men det er nødvendigt med en pumpe for at få vandet ledt ud i åen. Hvis vandet ledes væk, kan markerne dyrkes bedre. Der er dog den udfordring og den uheldige konsekvens for mosen ved løsningen med en pumpe, at der derved også bliver hevet vand ud af mosen, og mosen skal gerne være våd.

Påbuddet blev ikke efterkommet, og påbuddet er fortsat ikke efterkommet. Den nord-sydgående grøft blev dog ret hurtigt kastet til, men samlebrønden, rørene og kanalen er der stadigvæk. Samlebrønden og grøften til og fra åen ses på fotoet på tillægsekstraktens side 23. Fotoet er taget under besigtigelsen den 24. januar 2023. Det samme er fotoet på tillægsekstraktens side 25. Dette foto viser, at der nu er gravet endnu mere i mosen, og Herning Kommune er derfor nødt til at starte en ny sag op.

De tiltalte har ikke fået tilladelse til at etablere en pumpestation med samlebrønd og grøft. Han deltog i et møde med B i april 2019. E og C deltog også i dette møde. De lyttede til B udfordringer med afvanding, og det blev nævnt, at det nok ville være nødvendigt at pumpe vandet væk. Han ved ikke, hvad der ellers blev nævnt om dette. Der var nogle andre forhold på ejendommen, han skulle kigge på, og derfor deltog han ikke i hele mødet. Det ville undre ham, hvis C skulle have sagt ja til, at der kunne etableres en pumpe i mosen. Det ville under alle omstændigheder være noget, der skulle søges om tilladelse til. Han er ikke kommet med løsningsforslag. Han er ikke vandløbsmedarbejder og har ikke styr på den del.

Han har ikke i byretten forklaret som gengivet i byrettens dom på side 10, 2. afsnit. Det, der er gengivet i byrettens dom, giver ingen mening, da de to ting ikke har nogen forbindelse til hinanden, som han ser det.

Han har ikke været involveret i E sagsbehandling. Han kan ikke svare på, om der er kommet mere vand i området efter nedlæggelsen af dambruget.

Driftshistorikken kan have betydning for, om et område er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Dræning har derimod ikke betydning. Det afgørende er, at man ikke ændrer tilstanden. Man må ikke reparere eller vedligeholde drænen på et område, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, hvis det forudsætter, at man foretager opgravning. Man må derimod gerne spule sine eksisterende dræne. Hvis det har været en del af den sædvanlige drift, at man foretager en løbende vedligeholdelse af sine dræne, har det tidligere været tilladt at fortsætte med dette. Sidste år kom der imidlertid en ændring af naturbeskyttelseslovens § 4, og efter Herning Kommunes opfattelse kan det betyde, at der heller ikke længere må foretages løbende vedligeholdelse på de beskyttede arealer, medmindre der er givet dispensation. Fortolkningen af naturbeskyttelseslovens § 4 har dog endnu ikke været forelagt Miljø- og Fødevarerklagenævnet.

Området har stadigvæk status som mose. Det naturlige planteliv er forsvundet de steder, hvor der er drænet, men det er dog langsomt ved at vende tilbage. Da han besøgte området i 2020 og 2021, var der stadigvæk mange gode plantearter i området. Da han besøgte området den 24. januar 2023, kunne han ikke vurdere, om mosearterne er tilbage. Det er ikke muligt at konstatere om vinteren.

Afgørelser fra Herning Kommune sendes ud via e-Boks, hvis den berørte borger har e-Boks. Hvis dette ikke er tilfældet, vil afgørelsen blive printet ud og sendt med posten. Afgørelserne ekspederes fra kommunens sagsbehandlingssystem. Når man trykker på "Send", skal man vælge, om dokumentet skal sendes som hoveddokument eller som bilag. Han vælger altid at sende varslinger om påbud og påbud som hoveddokumenter, fordi navn og adresse her fremgår af navnefeltet.

Landsrettens begrundelse og resultat

Skyldsspørgsmålet

Forhold 1-2

Forholdene vedrører for landsretten sidegrøfterne A, C, D, E, H og I og påfyldning af sand.

T2 og T1 er ejere af og A I/S bruger af ejendom-
men matr.nr. ... beliggende Y-vej 4 i Ørre. T2
og T1 er fuldt ansvarlige deltagere i og reelle ejere af A I/S og
B der er T2's søn og T1's bror, er driftsleder
af A I/S

Naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 2 og 4, fastslår, at der ikke må foretages ændringer i tilstanden af moser og lignende samt ferske enge og biologiske overdrev.

De tiltalte har ikke for landsretten bestridt, at det areal, forholdene vedrører, er beskyttet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 2 og 4.

Landsretten lægger ligesom byretten til grund, at der efter nedlæggelsen af Oustrup Dambrug i 2011 var problemer med afvandingen af markerne øst for det nedlagte dambrug, herunder det areal som forholdene vedrører. Landsretten lægger også til grund, at der var en dialog mellem B og Herning Kommune vedrørende afhjælpning af problemerne, og at der som en konsekvens af problemerne blev etableret et drænsystem hen over det nedlagte dambrug.

Efter bevisførelsen, herunder forklaringerne fra B og C samt luftfotos, finder landsretten det bevist, at B i 2015 gravede sidegrøfterne på arealet op med en rendegraver, efter at sidegrøfterne i en længere årrække ikke havde været vedligeholdt, og at der omkring samme tidspunkt blev fyldt sand på arealet.

Da opgravningen af sidegrøfterne må betragtes som en nyopgravning og ikke vedligeholdelse, og da det efter oplysningerne i sagen må lægges til grund, at opgravningen af sidegrøfterne og påfyldningen af sand har haft betydning for plantelivet på det pågældende areal, er der sket en ændring af tilstanden og dermed en overtrædelse af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 2 og 4.

Efter bevisførelsen, herunder de dokumenterede luftfotos, finder landsretten, at det kan lægges til grund, at sidegrøfterne er gravet på et tidspunkt mindre end 5 år, inden der blev rejst sigtelse mod de tiltalte. Forholdene er derfor ikke forældede.

Landsretten finder herefter, at alle de tiltalte ved forsæt eller grov uagtsomhed har gjort sig skyldige i overtrædelse af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 2 og 4, ved at have gravet sidegrøfterne og påfyldt sand.

Ved Herning Kommunes afgørelse af 24. januar 2017, der efter det for landsretten dokumenterede blev sendt til T2 T1 og B som repræsentant for A I/S fik de tiltalte afslag på ansøgning om grøftning og opfyldning med sand, ligesom de blev meddelt påbud om senest den 15. marts 2017 at tildække grøfterne, tilrette den gamle grøft til oprindelig profil og fjerne sandet.

C har forklaret, at påbuddet ikke blev efterkommet inden for den fastsatte frist, og at tre af sidegrøfterne endnu ikke er blevet reableret. C har også forklaret, at det under en besigtigelse den 24. januar 2023 var svært at se, om sandet var blevet fjernet. C forklaring støttes af de fotos, Herning Kommune tog i forbindelse med besigtigelsen den 24. januar 2023.

På denne baggrund finder landsretten, at alle de tiltalte med forsæt har undladt at efterkomme påbuddet, der ikke går videre end hjemlet i naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5, for så vidt angår reableringen af de tre sidegrøfter, og at de tiltalte derfor som ejere og bruger af det pågældende areal er strafferetligt ansvarlige for overtrædelse af naturbeskyttelseslovens § 74, stk. 1.

De tiltalte har drevet landbrugsvirksomhed på den ejendom, arealet ligger på, og landsretten finder, at de tiltalte ved opgravningen af grøfterne og påfyldningen af sand har tilsigtet en økonomisk fordel. Landsretten lægger efter bevisførelsen til grund, at de tiltaltes handlinger har forvoldt skade på naturen og miljøet. De tiltalte er herefter skyldige i disse forhold i det anførte omfang.

Forhold 3

Herning Kommune traf den 8. oktober 2014 afgørelse om, at dette areal har status som beskyttet mose. Efter bevisførelsen finder landsretten ikke grundlag for at tilsidesætte Herning Kommunes vurdering, hvorefter det areal, forholdet vedrører, er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, og efter navnlig D forklaring og luftfotos, finder landsretten det bevist, at arealet helt frem til september 2018 opfyldte betingelserne

for at være en beskyttet mose, navnlig på grund af tilstedeværelsen af plantearter, der er karakteristiske for moseområder.

B har erkendt, at arealet er blevet opdyrket, og der foreligger derfor en tilstandsændring og dermed en overtrædelse af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 2.

Da det efter D forklaring må lægges til grund, at opdyrkningen af arealet har skadet og fortrængt mosens naturlige planteliv, og at der er opnået eller tilsigtet en økonomisk fordel ved opdyrkningen, der er sket som et led i driften af en landbrugsvirksomhed, tiltræder landsretten, at de tiltalte er skyldige i overensstemmelse med den tiltale, der er rejst i dette forhold.

Forhold 4

Ved Herning Kommunes afgørelse af 12. december 2018 blev de tiltalte meddelt afslag på ansøgning om lovliggørende dispensation til at opdyrke en mose og til at udvide eller ud-
dybe en grøft, ligesom de blev meddelt påbud om fjernelse af de isåede planter, f.eks. ved fræsning eller pløjning, men ikke nedvisning (sprøjtning), og lukning af en grøft.

Efter bevisførelsen lægger landsretten til grund, at afgørelsen blev sendt til alle de tiltalte.

Da de tiltalte har erkendt ikke at have efterkommet påbuddet, der ikke går videre end hjem-
let i naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5, og da landsretten finder, at de tiltalte har tilsigtet
en økonomisk fordel ved den manglende efterkommelse af påbuddet, er de tiltalte som
henholdsvis ejere og bruger af ejendommen skyldige i dette forhold.

Forhold 5

Det fremgår af oplysningerne i sagen, at ejendommen matr.nr. ...
beliggende X-vej 3 i Ørre, er ejet af T1 og at A I/S er bruger
af ejendommen.

Efter bevisførelsen, herunder D forklaring og luftfotos, finder
landsretten ikke grundlag for at tilsidesætte Herning Kommunes vurdering, hvorefter det
areal, forholdet vedrører, er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 4.

Herning Kommune gav i afgørelse af 11. oktober 2019 afslag på en ansøgning om dispensation til at dyrke arealet, ligesom kommunen meddelte et påbud om senest den 11. december 2019 at fjerne eventuelle afgrøder og lade arealet henligge uden jordbehandling, så planter kan indvandre på engen, og kaste en drængrøft til. Afgørelsen blev sendt til T1 og A I/S

Da T1 og A I/S har erkendt ikke at have efterkommet påbuddet, og da landsretten finder, at T1 og A I/S har tilsigtet en økonomisk fordel ved den manglende efterkommelse af påbuddet, er T1 og A I/S som henholdsvis ejer og bruger af ejendommen skyldige i dette forhold.

Forhold 6

Det fremgår af naturbeskyttelseslovens § 26 a, stk. 1, at nedlæggelse af bl.a. gennemgående veje og stier tidligst må ske 4 uger efter, at ejeren har givet skriftlig meddelelse herom til kommunalbestyrelsen.

Det er ubestridt, at A I/S er bruger af og T2 og T1 ejere af de ejendomme, forholdet vedrører.

Landsretten lægger til grund, at der mellem ejendommene er en gennemgående vej, der fører til Ovstrup Hede. Landsretten lægger desuden til grund, at de tiltalte ikke på noget tidspunkt har givet kommunalbestyrelsen besked om nedlæggelse af vejen.

B har forklaret, at han på et tidspunkt valgte at pløje igennem vejen, da det gjorde pløjningen af de omkringliggende marker nemmere.

Landsretten finder, at det på baggrund af D forklaring sammenholdt med luftfotos er bevist, at nedlæggelsen af vejen skete i 2016 eller 2017. Landsretten finder det også bevist, at der på et tidspunkt blev sat hegnstråd op, således at der ikke var adgang til vejen det pågældende sted. Der foreligger derfor en overtrædelse af naturbeskyttelseslovens § 26 a, stk. 1, og landsretten finder, at der foreligger forsæt eller grov uagtsomhed hos alle de tiltalte. Landsretten tiltræder derfor, at alle de tiltalte er strafferetligt ansvarlige for den del af forholdet, der vedrører nedlæggelse af vejen.

Herning Kommune traf den 26. februar 2019 afgørelse om afslag på tilladelse til at nedlægge vejen og meddelelse om påbud om retablering af vejen senest den 9. april 2019. Fristen blev den 16. maj 2019 forlænget til den 30. maj 2019. Afgørelsen af 26. februar 2019 blev sendt til alle tre tiltalte.

D har forklaret, at han den 12. juni 2019 konstaterede, at påbuddet var efterkommet. Han har også forklaret, at han i maj 2020 konstaterede, at dele af vejen igen var blevet fjernet, uden at Herning Kommune var blevet orienteret om dette, og at han ikke i den forbindelse udstedte et nyt påbud.

De tiltalte efterlevede påbuddet af 26. februar 2019, og der er ikke efterfølgende udstedt et nyt påbud. Med denne begrundelse tiltræder landsretten, at de tiltalte er frifundet for så vidt angår den del af forholdet, der vedrører manglende efterkommelse af påbuddet.

Forhold 7

Forholdet vedrører det samme beskyttede areal som forhold 3 og 4. Landsretten lægger til grund, at B i 2019 eller 2020 gravede en grøft og nogle huller, ligesom han etablerede en samlebrønd på arealet, fordi arealet var vandlidende.

Af de grunde, der er anført af byretten, tiltræder landsretten, at det ikke er bevist, at de tiltalte havde fået tilladelse til at grave en grøft og nogle huller eller til at etablere en samlebrønd på det pågældende beskyttede areal.

På denne baggrund, og da landsretten finder, at gravningen af grøft og huller samt etableringen af en samlebrønd indebærer en ændring af tilstanden, foreligger der en overtrædelse af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 2.

Landsretten finder også, at overtrædelsen er begået ved forsæt eller grov uagtsomhed, og at der ved tilstandsændringen er voldt skade på natur og miljø. Herefter og af de grunde, der i øvrigt er anført af byretten, tiltræder landsretten, at de tiltalte er fundet skyldige i dette forhold som sket.

Forhold 8

Herning Kommune meddelte i afgørelse af 21. august 2020 de tiltalte afslag på en ansøgning om lovliggørende dispensation til etablering af pumpestation i beskyttet mose, ligesom kommunen meddelte de tiltalte et påbud om senest den 1. oktober 2020 at kaste grøften til, at fjerne samlebrønden og at fylde jord i de gravede huller. Afgørelsen blev sendt til alle de tiltalte.

Da de tiltalte har erkendt ikke at have efterkommet påbuddet, tiltræder landsretten herefter, at de tiltalte som henholdsvis ejere og bruger af ejendommen er skyldige i dette forhold.

Straffastsættelsen

Forholdene er begået efter den 1. marts 2015, hvor lov nr. 179 af 24. februar 2015 om ændring af lov om planlægning og lov om naturbeskyttelse trådte i kraft. Det fremgår af forarbejderne til lovændringen (LFF 2014-12-11 nr. 94), at formålet bl.a. var at skærpe bødeniveauet for overtrædelse af naturbeskyttelseslovens § 3.

Straffen for så vidt angår T2 findes passende at kunne fastsættes til en bøde på 25.000 kr.

Forvandlingsstraffen for bøden fastsættes som anført af byretten.

Straffen for så vidt angår T1 findes passende at kunne fastsættes til en bøde på 50.000 kr.

Forvandlingsstraffen for bøden fastsættes som nedenfor bestemt.

Straffen for så vidt angår A I/S findes passende at kunne fastsættes til en bøde på 90.000 kr.

Landsretten har ved fastsættelsen af bøderne lagt vægt på antallet og karakteren af de overtrædelser af naturbeskyttelsesloven, de tiltalte hver især er fundet skyldige i. Landsretten har også lagt vægt på, at overtrædelserne er begået som led i et erhvervsmæssigt forhold, at der er opnået eller tilsigtet en økonomisk fordel for de tiltalte, og at der er voldt skade på eller fremkaldt fare for skade på de interesser, som naturbeskyttelsesloven tilsigter at be-

skytte, jf. naturbeskyttelseslovens § 89, stk. 5. For så vidt angår A I/S og T1 er der endvidere lagt vægt på, at de tidligere er straffet for overtrædelse af naturbeskyttelsesloven.

Der er ved bødefastsættelserne taget hensyn til, at T2 og T1 har drevet landbrugsvirksomhed i interessentskabet A I/S og at denne omstændighed ikke bør føre til, at sanktionerne bliver mere byrdefulde. Der er endvidere taget hensyn til sagsbehandlingstiden.

For så vidt angår T1 og A I/S er bøderne fastsat til dels som til-lægsstraffe, jf. straffelovens § 89.

Tvangsbøder

De tiltalte har ikke efterkommet de påbud, Herning Kommune har meddelt dem. Landsretten tiltræder derfor, at de tiltalte som henholdsvis ejere og brugere skal betale tvangsbøder som nedenfor bestemt, jf. retsplejelovens § 997, stk. 3.

Ved fastsættelse af eventuel forvandlingsstraf finder § 17 i ikrafttrædelsesloven anvendelse. Dommens bestemmelser om forvandlingsstraf for så vidt angår tvangsbøderne ophæves og udgår derfor.

Med de anførte ændringer stadfæster landsretten herefter dommen.

Thi kendes for ret:

Byrettens dom stadfæstes med følgende ændringer:

T2 straffes med en bøde på 25.000 kr.

T1 straffes med en bøde på 50.000 kr.

Forvandlingsstraffen for bøden fastsættes til fængsel i 20 dage.

A I/S straffes med en bøde på 90.000 kr.

T2 skal betale månedlige tvangsbøder på 2.000 kr. fra den 1. oktober 2023, indtil de i forhold 1-2, 4 og 8 påbudte retableringer er gennemført.

T1 skal betale månedlige tvangsbøder på 2.000 kr. fra den 1. oktober 2023, indtil de i forhold 1-2, 4, 5 og 8 påbudte retableringer er gennemført.

Dommens bestemmelser om forvandlingsstraf for så vidt angår tvangsbøderne udgår.

A I/S skal betale månedlige tvangsbøder på 4.000 kr. fra den 1. oktober 2023, indtil de i forhold 1-2, 4, 5 og 8 påbudte retableringer er gennemført.

De tiltalte skal betale sagens omkostninger for landsretten.

Chris Olesen

Jeanette Bro Fejring

Thomas Mølbjerg Dueholm

(kst.)

Udskriften udstedes uden betaling.

Udskriftens rigtighed bekræftes.

Vestre Landsret,

Viborg den 8. marts 2023

Lone Hansen

stedfortræder